

Grijs Vakmanschap?

Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen
binnen de politie

R.C. van Halderen

Grijs vakmanschap?

Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen binnen de politie

R.C. van Halderen

In opdracht van: het programma Politie en Wetenschap van de Politieonderwijsraad.

Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Sdu Klantenservice
Postbus 20025
2500 EA Den Haag
tel.: (070) 378 98 80
website: www.sdu.nl

Omslagontwerp: Joris Clappers | Elgersma Reclame en Media
Foto omslag: Beeldrechten: Rights Managed, Bron: Rick Nederstigt Fotografie, Foto-
graaf: Rick Nederstigt

ISBN: 978 012405171
NUR: 600

© 2019 Sdu Uitgevers, Den Haag; Politie & Wetenschap, Den Haag; R.C. van Halderen

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO, Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.cedar.nl/pro Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1. Inleiding	9
1.1 Introductie	9
1.2 Herkomst van het begrip taakgerelateerd ongeoorloofd handelen	10
1.3 Theoretische inzichten in vormen en verklaringen	12
1.4 Vraagstelling	13
1.5 Onderzoeksmethoden	13
1.5.1 Dossierstudie	14
1.5.2 Observaties	14
1.5.3 Interviews	14
1.6 Leeswijzer	15
2. Vormen van taakgerelateerd ongeoorloofd handelen	17
2.1 Introductie	17
2.2 Overzicht vormen	17
2.2.1 Aangifte	20
2.2.2 Aanzetten tot strafbare feiten	21
2.2.3 Bejegening	22
2.2.4 Bekeuren	24
2.2.5 Delen van vertrouwelijke informatie	26
2.2.6 Doorzoeking	26
2.2.7 Fouilleren	28
2.2.8 Geweldstoepassing	29
2.2.9 Inbeslagneming	31
2.2.10 Interne procedures	33
2.2.11 Nalaten strafrechtelijk optreden	34
2.2.12 Registratiesysteem	36
2.2.13 Verhoor	37
2.2.14 Verkeerscontrole	38
2.2.15 Verkeersdeelname	40
2.2.16 Vrijheidsbeperking	41
2.3 Hoofdpijnen	42
2.3.1 Toegewijd en overdadig handelen	42
2.3.2 Niet handelen en informeel afhandelen	43

2.3.3	Oneigenlijk gebruik van bevoegdheden en middelen	43
2.3.4	Selectief optreden	43
2.3.5	Verbale en schriftelijke beïnvloeding	44
3.	Verklaringen voor taakgerelateerd ongeoorloofd handelen	45
3.1	Introductie	45
3.2	Besluitvorming	45
3.2.1	Interpretatie situatie	46
3.2.2	Rationaliseren	47
3.3	Kennis en vaardigheden	47
3.3.1	Ervaring	48
3.3.2	Kennis wet- en regelgeving	48
3.3.3	Sociale vaardigheden	49
3.4	Leiderschap	49
3.4.1	Voorbeeldgedrag	49
3.4.2	Disciplineren	50
3.4.3	Communiceren over integriteit	51
3.5	Maatschappelijke ontwikkelingen	52
3.5.1	Roep om veiligheid	52
3.5.2	Tanend gezag	52
4.	Slotbeschouwing	55
4.1	Vormen	55
4.1.1	Hoofddlijnen	56
4.2	Verklaringen	56
4.2.1	Besluitvorming	57
4.2.2	Kennis en vaardigheden	57
4.2.3	Leiderschap	57
4.2.4	Maatschappelijke ontwikkelingen	58
4.3	Reflectie en aanbevelingen	58
	Literatuur	61
	Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap	67
	Uitgaven in de reeks Politiekunde	69

Voorwoord

In zo goed als iedere organisatie zullen regels worden overtreden. De politie vormt daarop geen uitzondering. Deze publicatie is gericht op gevallen waarin agenten niet zozeer afwijken van wet- en regelgeving uit eigenbelang, maar ten gunste van de politietaak. Er wordt bondig verslag gedaan van een promotieonderzoek naar zogenoemd taakgerelateerd ongeoorloofd handelen. Het boek is bedoeld om te gebruiken als discussie- en reflectiemateriaal binnen basisteams en in het politieonderwijs.

Ik bedank iedereen die deze publicatie mogelijk heeft gemaakt. Ten eerste de leidinggevenden en medewerkers van de politieorganisatie die betrokken waren bij het onderzoek. Drie basisteams en de afdeling Veiligheid, Integriteit en Klachten van een regionale eenheid hebben deelgenomen aan het onderzoek. De bereidheid tot deelname, de transparantie en de behulpzaamheid verdienen enorme waardering. Het onderwerp van het onderzoek maakt dit niet vanzelfsprekend. Het is zeer prijzenswaardig hoe de Nederlandse politie zich inzet om te leren van haar eigen praktijk en zich daarvoor ook kwetsbaar durft op te stellen. Ten tweede speelde het Openbaar Ministerie een belangrijke rol door medewerking te verlenen aan het onderzoek en het manuscript te controleren op anonimiteit. Ten derde de opdrachtgever, Politie & Wetenschap, voor de erkenning van het belang van het thema en het financieren van de publicatie. Marta Dozy en Adriaan Rottenberg boden uiterst prettige en passende begeleiding. Ten vierde de leescommissie bestaande uit Benjamin van Gelderen, Gerry van Peer, Hidde de Blouw, Bert van Sinttruije, Piet de Gelder en Mieke van Tankeren. Op basis van het commentaar dat zij gaven is het stuk naar een hoger niveau getild. Als laatste bedank ik Emile Kolthoff, voor zijn gedegen ondersteuning bij het onderzoek en de totstandkoming van deze publicatie; Karin Lasthuizen, voor haar ondersteunende rol in het onderzoek en de nuttige adviezen die ze heeft gegeven; Janine Janssen, voor het geven van feedback op het manuscript; en Lisette Klaassen-Smedema, voor de spreekwoordelijke puntjes op de i.

Robin Christiaan van Halderen
juni 2019

1. Inleiding

1.1 Introductie

Dagelijks werken in Nederland duizenden politieagenten met gedrevenheid aan het creëren van een betere en veiligere samenleving. Dat is geen eenvoudige opgave. Het werk speelt zich vaak af in de marges van de samenleving waar sociale en economische problemen het leven tekenen. Criminaliteit is diepgeworteld en grensoverschrijdend, incidenten kunnen gepaard gaan met ernstig lichamelijk en geestelijk letsel, en personen met verward gedrag verlangen dikwijls hulp van de politie. Daarbij speelt dat van agenten wordt verwacht dat zij stressbestendig, sociaal vaardig en fysiek weerbaar zijn en over gedegen juridische kennis beschikken. Er wordt gewerkt in een organisatie die structureel kampt met tekorten, een zwaar belast strafrechtstelsel en een samenleving waarin het gezag van het openbaar bestuur niet altijd als vanzelfsprekend wordt ervaren. Het is in deze context dat politieagenten bij het uitvoeren van hun werk wel eens grenzen opzoeken en grenzen overschrijden. Deze publicatie richt zich op dit soort handelingen.

In het bijzonder gaat het over ‘taakgerelateerd ongeoorloofd handelen’, afgekort TOH. Het begrip is omschreven als het overtreden van regels en formele afspraken met het oogmerk te handelen op een manier die ten goede komt aan de politieke taakuitvoering. De overtredingen die ertoe behoren worden gepleegd in het kader van de dienst. Ze hebben op het oog gunstige kortetermijneffecten voor de politieorganisatie en/of de samenleving. Het gaat niet om schendingen die primair gericht zijn op persoonlijk gewin, zoals fraude en diefstal. Persoonlijk voordeel, zoals het verlagen van de eigen werklast en het vergroten van de kans op promotie door het afronden van een lastig opsporingsonderzoek, wordt als verklaring voor TOH niet geheel uitgesloten. De politietask wordt opgevat zoals die in de wet staat omschreven: ‘de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven’ (art. 3 Politiewet 2012). Kenmerkend voor de bedoelde regels en formele afspraken is dat ze algemeen geldig zijn, dat ze door een autoriteit bekend zijn gemaakt, en dat de overtreding ervan op basis van wet- en regelgeving kan worden bestraft. In de praktijk kan TOH op verschillende manieren worden afgehandeld. Het kan resulteren in een intern evaluatiegesprek waarbij een leidinggevende met een medewerker spreekt over zijn of haar beroepsmatige functioneren. In lijn daarmee kan er aandacht aan worden besteed in het jaarlijkse functioneringsgesprek (art. 71 Barp). Bepaalde gevallen van TOH kunnen voor de organisatie aanleiding zijn om disciplinaire sancties op te leggen (art. 77 Barp). Als in strijd is gehandeld met het strafrecht of internationale verdragen rond

mensenrechten, is uiteindelijk toetsing door een gerechtelijke instantie ook niet uitgesloten.

De voorliggende publicatie is gebaseerd op de bevindingen uit het veldwerk van het promotieonderzoek van de auteur. Het doel is niet zozeer om een gedetailleerde wetenschappelijke beschrijving te geven van deze bevindingen; daarvoor wordt verwezen naar het proefschrift (Van Halderen, 2019), maar om de bewustwording bij aankomende en ervaren politieagenten over het thema te vergroten en hen te helpen bij het verruimen van hun handelingsrepertoire. De publicatie is bedoeld als hulpmiddel voor het politieonderwijs en politieteams bij het nadenken en spreken over integriteit, professionaliteit en vakinhoudelijke dilemma's. Dergelijke reflecties passen bij het streven van de politieorganisatie naar de continue vakinhoudelijke ontwikkeling van medewerkers (Politie, 2012, 2015). De publicatie raakt aan de programma's Versterking Professionele Weerbaarheid (Smit, Slagmolen & Brepoels, 2015) en Blauw Vakmanschap (Van Eeuwijk, 2015).

In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens ingegaan op: de herkomst van het begrip TOH, de inzichten die de wetenschappelijke literatuur geeft in de vormen van TOH en de mogelijke verklaringen die ervoor bestaan, de onderzoeksvragen en de manier waarop het onderzoek in de politiepraktijk is uitgevoerd. De inleiding wordt afgesloten met een leeswijzer waarin de opbouw van de volgende hoofdstukken wordt toegelicht.

1.2 **Herkomst van het begrip taakgerelateerd ongeoorloofd handelen**

Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen (TOH) is als term geïntroduceerd in 2016 (Van Halderen, 2016; Van Halderen & Kolthoff, 2017).¹ TOH is gebaseerd op begrippen waarover al meer dan 35 jaar binnen de wetenschappelijke literatuur wordt geschreven. Het gaat dan met name om begrippen die duiden op een moreel dilemma dat inherent zou zijn aan het politievak: de afweging om regels te overtreden om een legitiem doel te kunnen bereiken. Een overtreding die hieruit voortkomt wordt in het Nederlands treffend tot uitdrukking gebracht met het spreekwoord 'Het doel heiligt de middelen'. Het gaat nadrukkelijk om het plegen van schendingen voor 'de goede zaak', veelal begrepen als het bestrijden van misdaad. De twee bekendste termen die in de literatuur worden gebruikt om te reflecteren op het morele dilemma zijn 'Dirty Harry problem' en 'noble cause corruption'.

De term Dirty Harry problem is geïntroduceerd door Klockars (1980). Klockars was een van de eerste auteurs die over het dilemma schreef. Zijn artikel is bijzonder, niet alleen omdat het thema binnen de wetenschappelijke literatuur eerder nauwelijks aan-

¹ Zie Van Halderen & Kolthoff (2017) voor meer informatie over de ontwikkeling van de thematiek in de literatuur en het doel van het formuleren van de term taakgerelateerd ongeoorloofd handelen (in het Engels vertaald als 'task-related rule-breaking behaviour').

dacht kreeg, maar ook door de originele manier waarop hij het dilemma in beeld bracht. Klockars analyseerde een situatie uit de film *Dirty Harry* uit 1971. In de film is een 14-jarig meisje gekidnapt door een psychopathische seriemoordenaar genaamd Scorpio. Het meisje is levend begraven met net genoeg zuurstof om enkele uren te kunnen overleven. In ruil voor losgeld zou Scorpio het meisje bevrijden, maar later besluit hij daarvan af te zien. Scorpio wordt opgespoord door inspecteur 'Dirty Harry' Callahan. Harry had ingebroken in de woning van Scorpio en wapens en ander bewijsmateriaal aangetroffen. In een van de bekendste scènes uit de film is te zien hoe een vluchtende Scorpio op het speelveld van een sportstadion in zijn been wordt geschoten door Harry.² In een poging Scorpio de locatie van het meisje te laten vertellen drukt Harry met kracht zijn voet op het gehavende been van Scorpio. Uiteindelijk bleek het meisje te zijn overleden en resulteerde het onrechtmatig handelen van Harry erin dat Scorpio werd vrijgelaten. Klockars zag het dilemma van Harry op een minder dramatische manier terug in het reguliere politiewerk. Ook daar kwamen volgens hem frequent situaties voor waarbij het belangrijk was om een gewenst doel te bereiken en regelovertreding de enige mogelijkheid was om dit succesvol te doen. Als voorbeelden noemde Klockars onder meer onrechtmatige onderzoeken en het gebrekkig informeren van verdachten over hun rechten.

De term *noble cause corruption* overlapt met de term *Dirty Harry problem*. *Noble cause corruption* werd voor het eerste gebruikt door Delattre (2011) in 1989.³ Delattre vroeg zich af of de politie ooit gerechtvaardigd zou zijn om iemands rechten te schenden om tegemoet te komen aan bepaalde morele overtuigingen. Hierover sprak hij met diverse deskundigen, zoals filosofen, advocaten en politiechefs. Delattre benadrukte dat de moeilijkste dilemma's niet gereduceerd konden worden tot louter juridische vraagstukken. De 'juistheid' van onrechtmatige handelingen hing af van de specifieke context van een situatie. Het bekendste boek over *noble cause corruption* is geschreven door Crank en Caldero (2000). Zij beschouwen de schendingen als een vorm van handelingsutilitarisme. Het zou gaan om een afweging waarbij het nut van de directe gevolgen van de overtreding centraal staat. Het streven naar de goede zaak was volgens Crank en Caldero een van de belangrijkste morele overtuigingen van politieagenten. Aspiranten zouden het belang er al van inzien. Het politiewerk en de cultuur van de organisatie zouden de overtuiging verder versterken.

Ondanks de aandacht voor het thema in de wetenschappelijke literatuur is onderzoek in de praktijk naar de bedoelde overtredingen slechts sporadisch verricht. Verondersteld werd dat dit voor een groot deel kwam doordat de begrippen niet nauwkeurig genoeg waren omschreven en afgebakend. De term taakgerelateerd ongeoorloofd handelen probeert daar verandering in te brengen. De term is geïntroduceerd om structureel en multidisciplinair onderzoek naar het thema aan te moedigen. Op drie onderdelen biedt de term verduidelijking en kan het van voornoemde termen worden

2 De scène kan bekeken worden op YouTube, zoek op 'Dirty Harry – Football Stadium Scene'.

3 In de eerste druk van zijn boek *Character and Cops: Ethics in Policing*. Hier is gebruik gemaakt van de 6e druk uit 2011.

onderscheiden: de normen die overtreden moeten worden (regels en formele afspraken die algemeen geldig zijn, kenbaar zijn gemaakt door een autoriteit en waarvan de schending op basis van wet- en regelgeving gesanctioneerd kan worden); de aspecten van het politiewerk waar het betrekking op heeft (rechtshandhaving en hulpverlening); en de verklaringen die er mogelijk voor bestaan (nobeles intenties worden niet gezien als de enige verklaring voor de overtredingen) (Van Halderen & Kolthoff, 2017). Dit laatste houdt in dat morele dilemma's verbonden kunnen zijn met TOH, maar dat dit niet per se het geval hoeft te zijn. Een voorbeeld hiervan is het schenden van een regel door een gebrek aan parate juridische kennis. Het afwijken van een regel kan dan onbewust gebeuren. Hetzelfde is voorstelbaar als de organisatie medewerkers laat handelen naar voorschriften of procedures die een rechterlijke toets niet zouden doorstaan. Conflicterende waarden spelen bij TOH, in ieder geval gezien vanuit de betreffende medewerker, niet altijd een centrale rol.

1.3 Theoretische inzichten in vormen en verklaringen

Door het gebrek aan onderzoek in de praktijk is het nog grotendeels onbekend welke vormen van TOH er bestaan en welke onderdelen van het politiewerk er gevoelig voor zijn. In de wetenschappelijke literatuur worden voorbeelden gegeven van overtredingen, maar dit gebeurt veelal sporadisch. Uitzonderingen daarop bestaan uiteraard. Zo beschrijven Goldschmidt en een anonieme co-auteur (2008) diverse vormen van 'oneerlijk' optreden door Amerikaanse politieagenten, zoals het zoeken naar wapens en drugs zonder juridische grond en valsheid in geschrifte om de kans op een veroordeling te vergroten. Een belangrijke bijdrage rond het in het beeld brengen van uitingsvormen, hoewel het strikt genomen niet om wetenschappelijk onderzoek gaat, is geleverd door de Wood-commissie (Brown, 1998; Wood, 1997). De commissie deed midden jaren negentig onder meer via openbare hoorzittingen en verborgen opsporingsmethoden onderzoek naar corruptie binnen politie-eenheden in het Australische New South Wales. Er bleek sprake te zijn van ernstige en diepgewortelde corruptie (afpersing, drugshandel, diefstal, etc.). De commissie wees met klem op het wijdverspreide karakter van wat zij 'process corruption' noemde. De vormen die de commissie had aangetroffen liepen uiteen van het op de trein zetten van drugsdealers om ze te weren uit een gebied, het onrechtmatig insluiten van een verdachte in het belang van het opsporingsonderzoek, tot het gewelddadig afdwingen van een bekentenis en het manipuleren van bewijsmateriaal. Het bleek dat de overtredingen vaak gerelateerd konden worden aan vormen van corruptie die gepleegd werden uit eigenbelang. Voor een eerste overzicht van uitingsvormen binnen de Nederlandse politie kan een eerdere publicatie van de auteur worden geraadpleegd (Van Halderen & Lasthuizen, 2013). Diverse casussen van het 'creatief gebruik van bevoegdheden' zijn in kaart gebracht. Uitingvormen hadden onder meer van doen met het oneigenlijk (par. 2.3.3) en selectief gebruiken van bevoegdheden (par. 2.3.4).

Op basis van de wetenschappelijke literatuur zijn diverse mogelijke verklaringen aan te dragen voor TOH. Deze verklaring zijn af te leiden van theorieën en onderzoeken uit

een breed palet aan wetenschappelijke disciplines, zoals de criminologie, bestuurskunde en (sociale) psychologie. Het reikt voor deze publicatie te ver om op basis van de literatuur een diepgaande uiteenzetting van mogelijke verklaringen te geven. Het valt echter op dat de factoren die bijdragen aan TOH zich ruwweg op drie niveaus bevinden: het individu, de organisatie en de omgeving. Op het individuele niveau gaat het onder andere over de invloed van persoonlijkheidskenmerken, emoties en frustraties. Zo zijn er individuele verschillen in de geneigdheid tot integer of niet-integer gedrag (Ashton & Lee 2008), wordt het verschijnsel burn-out gerelateerd aan het toepassen van geweld (Kop & Euwema, 2001) en kan er onvrede zijn over de eisen die het strafrecht stelt aan de bewijslast (Kort, Fedorova & Terpstra, 2014). De organisatie kan bijvoorbeeld aansturen op regelovertreding door opvattingen die heersen in de cultuur (Punch, 2009). Ook de manier waarop leiding wordt gegeven is verbonden met de schendingen die binnen de politie worden gepleegd (Lasthuizen, 2008). Vanuit de omgeving spelen aspecten als het criminaliteitsniveau (Eitle, D'Alessio & Stolzenberg, 2014) en verwachtingen van burgers over het verminderen van onveiligheid (Terpstra & Van der Vijver, 2005) een rol. Een combinatie van factoren zal ten grondslag liggen aan TOH. Het blootleggen van de factoren en het begrijpen van hun werking en invloed is niet eenvoudig. In hoofdstuk 3 wordt een selectie toegelicht van factoren die waren aangetroffen in de bestudeerde politiepraktijk.

1.4 Vraagstelling

Centraal in deze publicatie staan de vormen van TOH binnen de Nederlandse politie en de factoren die eraan bijdragen. In het bijzonder zal er antwoord worden gegeven op de volgende twee onderzoeksvragen:

- Welke vormen van taakgerelateerd ongeoorloofd handelen komen voor in de Nederlandse politiepraktijk?
- Welke factoren spelen een belangrijke rol bij het verklaren van taakgerelateerd ongeoorloofd handelen in de Nederlandse politiepraktijk?

De onderzoeksvragen tonen hoe de praktijk in deze publicatie als uitgangspunt is genomen. Theoretische inzichten krijgen minder aandacht.

1.5 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is uitgevoerd binnen één regionale eenheid van de Nederlands politie. Drie verschillende onderzoeksmethoden zijn ingezet om informatie te verzamelen waarmee de onderzoeksvragen konden worden beantwoord: dossierstudie, observaties en interviews. De focus in het onderzoek is gelegd op de basispolitiezorg, maar er is oog gehouden voor TOH binnen andere onderdelen van de politieorganisatie. Gezien de gevoeligheid van het thema worden de regionale eenheid en de basisteams die hebben deelgenomen aan het onderzoek niet bij naam genoemd.

1.5.1 *Dossierstudie*

De dossierstudie is verricht bij de afdeling Veiligheid, Integriteit en Klachten (VIK) van de betreffende regionale eenheid. Er zijn 128 interne onderzoeken bestudeerd. De interne onderzoeken hadden betrekking op de jaren 2012, 2014 en 2015. Het ging zowel om oriënterende, strafrechtelijke als disciplinaire onderzoeken. Naast de interne onderzoeken zijn de eerste 100 klachten uit het jaar 2015 doorgenomen, en zijn de 12 klachten bestudeerd die in dat jaar in een formeel traject door een klachtencommissie zijn behandeld. De dossiers gaven zicht op de diversiteit aan vormen van TOH en, hoewel in mindere mate, de oorzaken die eraan ten grondslag lagen. De dossierstudie heeft geleid tot een bescheiden selectie van dossiers met sterke signalen voor TOH of waarbij TOH overtuigend aan de orde was (6 klachten, 11 interne onderzoeken). In de meeste gevallen waren er geen of slechts zwakke signalen voor de aanwezigheid van TOH. Er bleek niet altijd voldoende informatie beschikbaar te zijn om een goed beeld te krijgen van het verloop van een gebeurtenis, welke beweegredenen eraan ten grondslag hadden gelegen en in hoeverre regelovertreding aan de orde was.

1.5.2 *Observaties*

Tijdens het onderzoek is er meegelopen met politieambtenaren uit een basisteam in een stadscentrum. Het betrof een van de grotere steden van Nederland. Hoewel er ook met andere soorten diensten is meegelopen (en een enkele keer ook met de ME), is er vooral geobserveerd tijdens noodhulpdiensten (incidentenafhandeling). Er is circa 85 uur geobserveerd. Het doel was om zicht te krijgen op de inhoud van het werken in de basispolitiezorg, situaties van TOH te observeren, maar ook om een band op te bouwen met de politieambtenaren die later zijn benaderd om deel te nemen aan een interview. Een enkele keer is er tijdens het meelopen een situatie van TOH geobserveerd.

1.5.3 *Interviews*

In het onderzoek hebben 25 personen deelgenomen aan een interview. Specifiek zijn bevraagd:

- 10 uitvoerend medewerkers, basisteam stadscentrum;
- 1 teamchef, basisteam stadscentrum;
- 4 uitvoerend medewerkers, basisteam stad en buitengebied;
- 1 teamchef, basisteam stad en buitengebied;⁴
- 4 interne onderzoekers (incl. coördinator en oud-coördinator interne onderzoeken);
- 3 klachtbehandelaars (incl. coördinator klachten);
- 1 parketsecretaris;
- 1 hoofdofficier van justitie.

4 Dit is niet hetzelfde basisteam als waarvan de vier uitvoerend medewerkers zijn gesproken. De teamchef van dat basisteam was niet in de gelegenheid om deel te nemen aan een interview.

Naast het basisteam waar de observaties zijn verricht zijn er, zoals vermeld, ook interviews gehouden bij twee andere basisteams binnen de regionale eenheid. Deze teams hadden een stedelijk werkgebied, maar richtten zich ook op het buitengebied. Dit is onder andere gedaan omdat verondersteld werd – en waar later ook onderbouwing voor werd gevonden in de literatuur (Van den Brink, Hendriks, Van Hulst, Maalsté & Mali, 2015, p. 78-79) – dat politiewerk in de stad een andere dynamiek heeft dan politiewerk in het buitengebied. Respondenten uit de basisteams hadden allen meer dan vijf jaar ervaring en de meesten hadden meer dan tien jaar ervaring in het politievak. De parketsecretaris en de hoofdofficier van justitie van het Openbaar Ministerie hadden de behandeling van interne onderzoeken (strafrechtelijke onderzoeken) in hun portefeuille. Beiden namen gezamenlijk deel aan een interview.

Aan alle respondenten is anonimiteit toegezegd. In de interviews werd over het algemeen erg open over het onderwerp gesproken. De interviews zijn binnen het onderzoek de belangrijkste onderzoeksmethode gebleken.

1.6 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de vormen van TOH die zijn aangetroffen tijdens het onderzoek in de politiepraktijk. De vormen zijn verdeeld in verschillende categorieën waarbinnen enkele opvallende patronen waren te herkennen. In hoofdstuk 3 is een beschrijving gegeven van een selectie van factoren die bijdragen aan TOH. Er wordt ingegaan op aspecten van het besluitvormingsproces, het kennisniveau en de vaardigheden van agenten, leiderschap binnen de politieorganisatie en maatschappelijke ontwikkelingen. De publicatie wordt afgesloten met een slotbeschouwing waarin wordt teruggeblikt op de bevindingen, gereflecteerd op de betekenis van TOH voor het politiewerk en aandachtspunten voor de politieorganisatie bij de aanpak ervan worden toegelicht.

2. **Vormen van taakgerelateerd ongeoorloofd handelen**

2.1 **Introductie**

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de vormen van taakgerelateerd ongeoorloofd handelen (TOH) die in het onderzoek in beeld zijn gebracht. Er zijn diverse vormen van TOH gevonden. Deze konden worden onderverdeeld in zestien categorieën. In de categorieën waren vijf hoofdlijnen te onderscheiden, dit zijn aspecten die in veel vormen van TOH zijn terug te zien. In de volgende paragraaf wordt een overzichtstabel gegeven van de categorieën van TOH. Iedere categorie wordt vervolgens in een aparte paragraaf nader toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschrijving van de hoofdlijnen.

De paragrafen waarin de vormen van TOH worden toegelicht (par. 2.2.1 t/m 2.2.16) hebben ruwweg dezelfde opbouw. De vormen in de categorie worden kort genoemd waarna deze met meer diepgang en vaak op basis van concrete casuïstiek worden verduidelijkt. Om herleidbaarheid te voorkomen en omdat details niet altijd bekend waren of werden gedeeld door respondenten, zijn casussen bondig beschreven. De indeling in categorieën maakt het mogelijk om het hoofdstuk selectief te lezen en te gebruiken. Zo kunnen de individuele paragrafen dienen als discussiemateriaal tijdens een college of werkoverleg.

2.2 **Overzicht vormen**

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de zestien categorieën van TOH. Iedere categorie omvat meerdere vormen van TOH. De categorieën hebben betrekking op de inzet van bevoegdheden, de omgang met specifieke protocollen, convenanten en richtlijnen, maar betreffen soms ook handelingen die in strijd zijn met het strafrecht. Zoals vermeld hebben de schendingen met name betrekking op het werk in de basispolitiezorg, maar het onderzoek heeft ook zicht gegeven op enkele vormen van TOH in andere onderdelen van de politieorganisatie.

De categorisering is tot stand gekomen op basis van informatie uit alle toegepaste onderzoeksmethoden. De interviews gaven het meeste inzicht in de vormen van TOH. Het bleek zeer waardevol om uitvoerig te kunnen spreken over gebeurtenissen, werkwijzen, wet- en regelgeving, (potentiële) verklaringen en motieven, en de manieren waarop TOH intern werd afgehandeld. In paragraaf 1.5 is beschreven dat de dossier-

studie en observaties een kleinere hoeveelheid bruikbare informatie hebben opgeleverd. Bij de start van het onderzoek was de verwachting dat vooral op basis van interne onderzoeken en klachten een goed beeld zou kunnen worden gevormd van de uitingen van TOH, maar een bescheiden selectie casussen is uiteindelijk verwerkt in de categorisering. De categorisering is een poging om de uitingen van TOH die in het onderzoek zijn verzameld op een betekenisvolle manier te ordenen.⁵

Tabel 2.1 Categorisering vormen TOH

Categorieën TOH
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aangifte <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sturen in verklaring aangever</i> • <i>Weigeren opname aangifte</i> 2. Aanzetten tot strafbare feiten <ul style="list-style-type: none"> • <i>Medisch personeel aanzetten tot schenden beroepsgeheim</i> • <i>Burgers aanmoedigen tot eigenrichting bij geschillen</i> 3. Bejegening <ul style="list-style-type: none"> • <i>Onfatsoenlijk aanspreken van personen met vervelend gedrag</i> • <i>Aandringen op vrijwillige medewerking</i> 4. Bekeuren <ul style="list-style-type: none"> • <i>Oneigenlijk bekeuren</i> • <i>Afwijkend sanctioneren</i> • <i>Overschrijden maximaal aantal verkeersboetes (Mulderfeiten)</i> 5. Delen van vertrouwelijke informatie <ul style="list-style-type: none"> • <i>Uitwisselen van informatie die niet gedeeld mag worden met externe partners</i> 6. Doorzoeking <ul style="list-style-type: none"> • <i>Doorzoeken zonder of op zwakke juridische gronden</i> 7. Fouilleren <ul style="list-style-type: none"> • <i>Fouilleren zonder of op zwakke juridische gronden</i> • <i>Afwijken procedure visitatie</i>

⁵ Voor een uitvoerige methodologische beschrijving van de manier waarop de categorisering tot stand is gekomen wordt verwezen naar het proefschrift van de auteur (Van Halderen, 2019). De hier beschreven categorisering komt niet volledig overeen met de categorisering in het proefschrift. Deze publicatie is vooral bedoeld om aan te zetten tot reflectie en discussie. In het proefschrift wordt een meer diepgaande en verkennende beschrijving van TOH gegeven. Gevallen van TOH waarover minder duidelijkheid bestaat zijn daarin ook opgenomen.

8. Geweldstoepassing

- *Onrechtmatige (of discutabele) geweldstoepassing*
- *Afwijken procedure afhandeling geweld*

9. Inbeslagneming

- *Afwijken procedure inbeslagneming*
- *Niet overgaan tot inbeslagneming*
- *Onrechtmatige inbeslagneming*

10. Interne procedures

- *Afwijken procedure aanpak hennepkwekerij*
- *Betreden woning zonder indicatie aanwezigheid personen (forceren toegangsdeur)*
- *Geen proces-verbaal bij verkeersongeval*
- *Afschermen melder met belastende informatie*

11. Nalaten strafrechtelijk optreden

- *Niet optreden tegen strafbare feiten*
- *Afwijkend optreden tegen strafbare feiten*

12. Registratiesysteem

- *Delen van inloggegevens*
- *Verwerking en opslag buiten het registratiesysteem*

13. Verhoor

- *Onjuiste vorm getuigenverhoor*
- *Suggestieve verslaglegging*

14. Verkeerscontrole

- *Selectieve en oneigenlijke statische verkeerscontrole*
- *Selectieve en oneigenlijke verkeerscontrole op eigen initiatief*

15. Verkeersdeelnamen

- *Schenden voorwaarden vrijstelling RVV1990 en normen Brancherichtlijn Verkeer Politie 2014*

16. Vrijheidsbeperking

- *Onrechtmatige staandehouding*
 - *Onrechtmatig gebruik handboeien*
 - *Onjuiste afhandeling van een verkeerde aanhouding*
 - *Onrechtmatig insluiten*
 - *Hinderen eenmansprotest*
 - *Droppen overlastgevers*
-

2.2.1 *Aangifte*

TOH kan aan de orde zijn bij het opnemen van aangiften. Twee vormen kunnen worden onderscheiden:

- sturen in de verklaring van een aangever;
- weigeren om een aangifte op te nemen.

Het nadrukkelijk beïnvloeden van de verklaring van een aangever, de eerste vorm van TOH binnen deze categorie, blijkt vooral te spelen rondom aangiften van bedreiging en eenvoudige mishandeling. In de interviews spraken respondenten over de noodzaak dat het handelen waarover aangifte werd gedaan aan bepaalde criteria voldeed om het als juridisch strafbaar te kunnen kwalificeren.⁶ Zo moest een mishandeling gepaard gaan met pijn of letsel en een bedreiging met angst. Twee respondenten die werkzaam waren bij een basisteam, gaven aan weleens te sturen in de verklaring van de aangever om te zorgen dat aan de criteria werd voldaan. Een aangever kan worden verteld dat het opnemen van een aangifte weinig zin heeft als deze geen pijn heeft gehad of niet bang is geweest. Door het stellen van suggestieve vragen kan de aangever worden aangemoedigd, soms ietwat dwingend, om aan te geven dat hij of zij bepaalde dingen heeft ervaren of gevoeld. Het wordt onder meer gedaan als de indruk bestaat dat een aangever moeite heeft om iets te benoemen (bijvoorbeeld angstgevoelens) of als de potentiële dader een bekende is van de politie. Het kan ertoe leiden dat de aangifte afwijkt van de feitelijke ervaring van de aangever. Een van de respondenten vertelde over de manier waarop hij kon sturen in een aangifte:

Dan ga je in gesprek en dan zeg je: "Joh, je had toch zeker wel pijn of je had toch zeker wel dit, of je had toch wel angst of je was hè?" "Ja, hoe bedoel je?" Ik zeg: "Nou ja luister, volgens de elementen moet er eigenlijk dit en dit in staan, want anders kunnen we er niets mee. En als je dat niet hebt. Ja, dan kan ik net zo goed kappen nou en weggaan. Maar volgens mij heb jij toch wel degelijk iets gevoeld of niet?" "Ja, ik voelde wel iets, maar om nou te zeggen dat ik pijn heb." "Ja, dus je voelde wel iets?" "Ja." "Ja, deed het pijn dus?" "Ja, ja, als je het zo noemt had ik wel pijn." (respondent basisteam)⁷

6 Het gaat hier om de bestanddelen van de wettelijke delictsomschrijving (Kronenberg & De Wilde, 2015) en inzichten uit jurisprudentie. Een uitspraak van het Gerechtshof Arnhem (2005) maakt bijvoorbeeld duidelijk dat bij een bedreiging de intentie moet zijn om het slachtoffer bevreesd te maken. De context speelt een belangrijke rol om te bezien of dit aan de orde is.

7 In deze publicatie zijn illustratieve, maar vooral ook prikkelende citaten opgenomen. De citaten zijn ten gunste van de leesbaarheid aangepast. Het teken '...' geeft aan dat een deel van het citaat is weggelaten. Vierkante haken worden gebruikt voor woorden die zijn ingevoegd om een uitspraak te verduidelijken of herleidbaarheid te voorkomen, aanvullende uitleg te geven, en wijzigingen van hoofdletter naar kleine letter of andersom zichtbaar te maken. Kleine versprekingen en aarzelingen zijn aangepast zonder dat dit is weergegeven in het citaat. Is het citaat een fragment uit het interview waarin ook de interviewer aan het woord is, dan staat de letter 'R' voor respondent en verwijst de letter 'I' naar de interviewer.

Het komt echter ook voor dat geweigerd wordt om een aangifte op te nemen, de tweede vorm van TOH binnen de categorie. Eén respondent gaf aan soms geen aangifte op te nemen van een weinig ernstig vergrijp, zoals een klap met de vlakke hand, als de aangever geen oprechte bedoeling leek te hebben door zijn verklaring te veranderen als er gemeld werd dat er niet werd voldaan aan de criteria voor strafbaarstelling. Hoewel daarop uitzonderingen bestaan, zijn politieagenten echter verplicht om een aangifte van een strafbaar feit op te nemen (art. 163 lid 9 Sv) (*Kamerstukken II*, 32 468, C, 2011). Vaak bevindt het niet opnemen van een aangifte zich in een juridisch grijs gebied. Denk aan het in eerste instantie afkappen van een verzoek om aangifte te doen in een burenruzie, vanuit de verwachting dat het geschil door de aangifte alleen maar zal verergeren. De onderstaande casus, geen grijs gebied, toont dat het niet opnemen van een aangifte ook als doel kan hebben om iemand een ‘lesje te leren’. De casus kan ook tot de categorie nalaten strafrechtelijk optreden worden gerekend (par. 2.2.11).

Casus – Weigeren opname aangifte

Categorieën: aangifte, nalaten strafrechtelijk optreden

Door cameratoezicht wordt waargenomen hoe een persoon door een andere persoon wordt geslagen. De persoon die is mishandeld wenst aangifte te doen. Het opnemen van de aangifte wordt echter geweigerd. De persoon zou een notoire overlastgever zijn die zich vaak intimiderend en dreigend opstelt. Er werd geredeneerd dat de persoon zelf de mishandeling had uitgelokt en zijn verdiende loon had gekregen.

2.2.2 Aanzetten tot strafbare feiten

Het aanzetten tot strafbare feiten is een kleine categorie. Het gaat om handelingen die intern kunnen leiden tot een evaluatie van het functioneren, zo werd aangegeven door een intern onderzoeker. Slechts één respondent, een medewerker van een basisteam, sprak er tijdens een interview over. De respondent noemde twee vormen van het aanzetten tot strafbare feiten in het belang van de taak:

- medisch personeel aanzetten tot het schenden van hun beroepsgeheim;
- burgers aanmoedigen tot eigenrichting bij geschillen.

De eerste vorm heeft betrekking op het omzeilen van de formele procedure voor het aanvragen van (medische) informatie over een bepaalde persoon (betrokkene, verdachte, etc.). De formele procedure betreft een schriftelijke aanvraag bij het ziekenhuis. De procedure neemt enige tijd in beslag. Het zou echter voorkomen dat politieagenten het ziekenhuis bellen of bezoeken in de hoop dat een medewerker minder strikt is in het naleven van het beroepsgeheim en de informatie deelt. Ziekenhuispersoneel kan ook enigszins worden geprovoceerd om informatie te delen.

Wat betreft de tweede vorm gaf de respondent aan dat burenruzies vaak moeilijk op te lossen zijn. Het kwam weleens voor dat de respondent bewoners juist adviseerde om strijd met elkaar te voeren. Het zou een laatste redmiddel zijn als de politieagent geen mogelijkheden meer zag om te komen tot een beheersbare situatie. De onderstaande casus toont hoe de respondent daarbij weleens adviseerde om strafbaar te handelen en ook vertelde hoe dit het beste kon worden gedaan. Zou het resulteren in een aangifte, dan kon de agent om vervolging van de dader te voorkomen de aangifte en afgelegde verklaringen beïnvloeden. De respondent zou sturen in de aangifte (door twijfel op te roepen bij de aangever of hij wel zeker wist wie het incident hadden gezien), de dader vertellen wat hij moest verklaren en niet doorvragen als getuigen logen dat zij van niets wisten.

Casus – Aanmoedigen mishandeling

Categorie: aanzetten tot strafbare feiten

Een man zorgt in zijn woonomgeving voor veel overlast. Hij is onder meer erg dreigend en intimiderend richting buurtbewoners.

Een politieagent had van alles geprobeerd om de situatie onder controle te krijgen (bekeuren, aanhouden, zorgtraject, etc.), maar bleek daarin weinig succesvol. Uiteindelijk heeft de agent de buurman van de overlastgever geadviseerd om de man simpelweg een paar ferme klappen te geven en verteld hoe hij dit het beste kon aanpakken (zoals zorgen dat er geen getuigen waren). Enige tijd later is de overlastgever, toen deze uitviel of dreigde uit te vallen naar een kind in de buurt, mishandeld door de buurman en kort daarna verhuisd. Omwonenden hadden de mishandeling met goedkeuring aanschouwd. Er is nooit aangifte gedaan.

2.2.3 Bejegening

Politieambtenaren hebben zich, zoals door de Nationale ombudsman is verduidelijkt (2009, p. 6), te houden aan de vereisten van correcte bejegening die voor bestuursorganen gelden. Handelingen die in het algemeen als onfatsoenlijk worden ervaren zou men achterwege moeten laten. Daarbij gaat het onder andere om het maken, of juist niet maken, van bepaalde opmerkingen en de houding die door een agent wordt aangenomen.

Geregeld gingen de klachten die in het onderzoek zijn bestudeerd over bejegening. De klachten boden echter vaak te weinig informatie om te bepalen of er sprake was van TOH. Vooral uit de interviews bleek dat onheuse bejegening een vorm van TOH kan zijn. De volgende twee vormen kunnen worden onderscheiden:

- onfatsoenlijk aanspreken van personen die zich vervelend gedragen;
- aandringen op vrijwillige medewerking.

De eerste vorm betreft de manier waarop personen die zich vervelend gedragen en/of voor overlast zorgen kunnen worden aangesproken. Op straat zouden deze personen kunnen worden aangesproken als ‘patjakker’, ‘mafkees’ of termen van gelijke strekking. Een van de klachtbehandelaars wees op deze manier van handelen. De intentie was niet om te schoffen, maar de belediging had als doel iemand tot de orde te roepen. Waarschijnlijk hangt het ook samen met het aansluiten bij de taal van de ‘straat’. Onfatsoenlijk toespreken kan ook gepaard gaan met het gebruiken van geweld. Dit kan gedaan worden met dezelfde intentie, maar ook machogedrag en opspelende emoties kunnen er wellicht aanleiding voor zijn (par. 2.2.8).

Het aandringen op vrijwillige medewerking heeft van doen met de manier waarop verzocht wordt om toestemming om een bepaalde handeling te mogen verrichten als de wettelijke grondslag daarvoor ontbreekt (er is geen strafrechtelijke verdenking). Een verzoek om vrijwillige medewerking kan bijvoorbeeld worden gedaan als een agent een auto wil doorzoeken, iemand wil fouilleren of graag in een woning zou rondkijken bij een vermoeden van hennepsteelt. Diverse respondenten spraken over het discutabele karakter van dergelijke verzoeken, ook als op een vriendelijke manier om medewerking werd gevraagd. Door de gezagspositie van politieagenten was vrijwilligheid vaak een betwistbaar punt. Het zou daarnaast maar de vraag zijn of burgers voldoende juridisch onderlegd zijn om te begrijpen dat medewerking niet hoeft te worden verleend. Hoewel meerdere respondenten in de interviews aangaven een weigering simpelweg te accepteren, bleek dat er soms toch kon worden aangedrongen op het verkrijgen van medewerking. Een van de respondenten gaf inzicht hoe dit vorm kon krijgen in het geval van een fouillering bij vermoedens van drugsbezit. Het kan worden beschouwd als een vorm van onheuse bejegening.

R: *En als een politieagent vraagt aan jou: “Hé, zou ik even in je zakken mogen kijken?”*

I: *Dan mag ik zeggen “nee”.*

R: *Dat mag je zeggen, alleen ik weet zeker dat menig politieagent net zo lang doorgaat met vragen tot je zegt: “Ja, dat mag wel.” Ja, en dat is dus grijs gebied ...*

I: *Maar hoe moet ik me dat dan voorstellen? Want ik zeg: “Nee, je mag niet kijken in mijn jas.”*

R: *“Waarom zeg je ‘nee’? Heb je iets te verbergen voor ons dan?” ... Nou, dan ga je daarop in en ga je net zo lang door tot iemand er moe van wordt en denkt: nou weet je wat, doe maar, dan ben ik ervan af en dan is het klaar.*

I: *Ja.*

R: *En iemand die echt iets bij [zich] heeft, die blijft dus volhouden en die gaat andere manieren zoeken om aan ons weg te komen.*

I: *Ja, en dan valt hij vaak door de mand?*

R: *Ja.*

I: *Want wat gebeurt er dan?*

- R: *Ja, of ze rennen weg, of weet ik het wat, en dan in de loop gooien ze de drugs weg. Ja, dat soort zaken krijg je dan.*
- I: *Dus je provoceert haast?*
- R: *Eigenlijk wel ja. Nou, en dan ga je dus naar het zwarte gebied. (respondent basisteam)*

2.2.4 **Bekeuren**

In bekeuringssituaties kan ook sprake zijn van schendingen die als TOH zijn aan te duiden. In het bijzonder kunnen er drie vormen worden onderscheiden:

- oneigenlijk bekeuren;
- afwijkend sanctioneren;
- overschrijden van het maximaal aantal verkeersboetes.

Het oneigenlijk bekeuren is de meest wijdverspreide vorm van TOH binnen deze categorie. In de interviews werd verteld hoe in de opleiding wordt aangeleerd om voorafgaande aan het gesprek met een verkeersovertreder te bepalen of deze een waarschuwing of bekeuring krijgt. Dit besluit zou niet mogen afhangen van het gesprek dat met de persoon wordt gevoerd. Het staat bekend als de zogenoemde methode-Van der Steen. Meerdere respondenten gaven aan niet altijd op een dergelijke manier op te treden. De verklaring van de overtreder werd belangrijk geacht, maar ook zijn houding richting de agent. Het laatste betekent dat er niet zuiver een bekeuring voor de overtreding wordt uitgeschreven, maar ook als reactie op onfatsoenlijke bejegening. Een dergelijke afwijking van de methode wordt ‘straffen voor gedrag’ genoemd (De Blouw, 2009).⁸ Een bekeuring wordt dan uitgeschreven als een persoon zich provocatief of vervelend gedraagt, maar politieagenten geen formele mogelijkheden hebben om tegen dit gedrag op te treden. Zo krijgt iemand die zich denigrerend uitlaat over de politie als hij aan de kant wordt gezet voor een verkeersovertreding een boete, maar zou het bij een waarschuwing zijn gebleven als hij zich vriendelijk had opgesteld. Ook de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) biedt mogelijkheden om voor kleine misdrijvingen een bekeuring uit te schrijven als iemands gedrag door politieambtenaren in algemene zin als hinderlijk wordt ervaren. Respondenten wijzen erop dat het afdwingen van respect voor de politie een belangrijke reden is om op een dergelijke manier te handelen. Het straffen voor gedrag lijkt in te druisen tegen de geest van het verbod op ‘détournement de pouvoir’: een bevoegdheid mag niet met een ander doel worden gebruikt dan waarvoor de wetgever de bevoegdheid heeft gegeven (Kronenberg & De Wilde, 2015; Mevis, 2009). De onderbouwing van de discretionaire ruimte is hierbij vooral relevant.

⁸ De Blouw (2009) geeft nuttige en concrete aandachtspunten voor het voeren van de interne dialoog over het toepassen van de methode-Van der Steen.

Aangaande het op afwijkende wijze sanctioneren, de tweede vorm van TOH binnen deze categorie, is een casus in beeld gebracht. In het onderzoek naar het creatief gebruik van bevoegdheden is deze vorm ook teruggevonden, hoewel het zich anders uitte (Van Halderen & Lasthuizen, 2013, p. 24). De onderstaande casus laat zien hoe een politieagent op een informele manier optreedt tegen een dronken automobilist in het buitengebied om te voorkomen dat een groot deel van zijn dienst in beslag wordt genomen door de afhandeling ervan.⁹ De respondent benadrukte alleen op een dergelijke manier op te treden tegen bestuurders die zich bevonden op onverharde paden in het buitengebied.

Casus – Alternatieve sanctie voor dronken bestuurder

Categorieën: bekeuren, nalaten strafrechtelijk optreden

Een politieambtenaar treedt niet formeel op tegen een dronken bestuurder die zich in het buitengebied op een onverhard pad bevindt, maar heeft diens autosleutels afgenomen, meegegeven aan een aanwezige BOA, en de bestuurder verteld dat hij de volgende dag zijn sleutels kan ophalen. De bestuurder ging te voet naar huis.

De laatste vorm van TOH hangt samen met de regels die gelden rond het aantal verkeersboetes (Mulderfeiten) die in één keer mogen worden uitgeschreven. Het Openbaar Ministerie stelt een maximum van drie boetes per gebeurtenis. Een bestuurder die aan de kant wordt gezet omdat hij meer dan drie overtredingen heeft begaan, zal dus voor een deel van de overtredingen niet worden bekeurd. Wil een politieagent tegen alle overtredingen optreden, dan zal er een proces-verbaal moeten worden opgemaakt waarin het rijgedrag en de overtredingen van de bestuurder worden omschreven (Openbaar Ministerie, 2016).¹⁰ Een respondent wees erop dat het soms voorkwam dat agenten met zijn tweeën ieder maximaal drie bekeuringen uitschreven. Het werd gedaan om een ferme bestraffing te garanderen. Het totale boetebedrag werd als een zwaardere sanctie gezien dan het afnemen van het rijbewijs dat in dergelijke situaties vaak ook mogelijk is. Het Openbaar Ministerie schrijft echter over sancties per gebeurtenis, niet per verbalisant.

9 Rijden onder invloed wordt beschouwd als een misdrijf (Openbaar Ministerie, z.d.-a). Aangezien de casus aansluit bij de bevindingen uit het onderzoek naar het creatief gebruik van bevoegdheden is ervoor gekozen om de casus binnen de categorie bekeuren in te delen. De casus raakt niettemin ook aan de categorie toelaten van strafbare feiten.

10 Het Openbaar Ministerie schrijft specifiek over het opmaken van een proces-verbaal als het wenselijk is dat alle overtredingen worden benoemd (Openbaar Ministerie, 2016, p. VIII).

2.2.5 *Delen van vertrouwelijke informatie*

TOH deed zich ook voor rondom het delen van vertrouwelijke informatie. Specifiek gaat het om het uitwisselen van informatie die niet gedeeld mag worden met externe partners. Het blijkt vooral te relateren aan het werk van wijkagenten. Wijkagenten nemen geregeld deel aan lokale of regionale samenwerkingsverbanden die gericht zijn op het aanpakken van veiligheids- en/of leefbaarheidsvraagstukken. De politie werkt daarin samen met gemeenten, woningbouwcorporaties, welzijnsorganisaties, etc. De overleggen die worden gevoerd zijn meer of minder formeel van aard. De samenwerking kan in convenanten zijn vastgelegd. In de interviews werd erop gewezen dat tijdens de overleggen soms informatie wordt uitgewisseld die niet gedeeld mag worden. Mocht een externe partner deze informatie officieel willen gebruiken, dan zal deze hier later alsnog een formeel verzoek bij de politie voor moeten indienen. De betreffende organisatie is dan echter al op de hoogte van de situatie. Soms bleek er ook buiten een overleg om vertrouwelijke informatie te kunnen worden gedeeld met een externe partner. Een respondent gaf het voorbeeld van het op de hoogte stellen van een woningbouwcorporatie over het criminele verleden van een van haar huurders. Dit zou kunnen worden gedaan om te sturen op de locatie waar de huurder wordt gehuisvest. Het toont eveneens hoe TOH niet volledig los hoeft te staan van persoonlijk belang. De locatie zal effect hebben op de mate van onrust en de dynamiek in een buurt, maar de wijkagent ondervindt in zijn werk ook voordeel van een rustige wijk. De respondent citerend:

- R: *Is dat handig om die [bewoner] daar te plaatsen of toch in een andere wijk? Ja, in principe kun je daar een coöperatie niet in gaan adviseren, van: "Oh, dat is een crimineel en die heeft dit op zijn naam staan." ... Maar als wijkagent denk je toch van: ja, ik heb hem liever niet. Als je hem dan toch per se plaatst, maar dan alstublieft daarachter ...*
- I: *En dan doe je het op slinkse wijze?*
- R: *Nou ja, dat kan weleens buiten [het overleg] om, dat gebeurt weleens. (respondent basisteam)*

2.2.6 *Doorzoeking*

Het blijkt onder meer dat panden en voertuigen soms worden doorzocht terwijl de juridische basis daarvoor beperkt of afwezig is. Het gaat vaak gepaard met het aandringen op vrijwillige toestemming voor de doorzoeking (par. 2.2.3). Zo kan een bestuurder van wie het vermoeden bestaat dat hij drugs vervoert (geen strafrechtelijke verdenking), tijdens een verkeerscontrole dwingend worden verzocht om akkoord te gaan met het doorzoeken van zijn auto. In uitzonderlijke gevallen blijkt er vanuit het Openbaar Ministerie en de leiding van de politieorganisatie goedkeuring te worden gegeven

aan het doorzoeken op basis van minimale verdenking. Zo werden in de regio waar het onderzoek is verricht adressen, waarvan bekend was dat er huiselijk geweld had plaatsgevonden, bij een eerste signaal voor de aanwezigheid van verboden vuurwapens doorzocht. Volgens de hoofdofficier van justitie van het arrondissementsparket zou de ernst van de dreiging de wettelijke procedure ondergeschikt maken aan de noodzaak om snel op te treden. Zoals blijkt uit het onderstaande citaat is de aanpak niet zonder resultaat.

En wat wij dus meemaken hè, is dat wij in kelders, in schuurtjes, in huizen, in babybedjes, het maakt niet uit, echt een overweldigende hoeveelheid wapens, zelfs semiautomatische wapens, vinden ... En wij zeggen: “We gaan gewoon naar binnen.” En als we later van de rechter een tik op ons neus krijgen, omdat we te snel daar naar binnen zijn gestapt, dan is dat maar zo. Want uiteindelijk hebben we gezien als het gaat om huiselijkgeweldachtige situaties tot welke vreselijke toestanden dat kan leiden. (hoofdofficier van justitie)

Een van de opmerkelijkste gevallen van het doorzoeken zonder gronden is beschreven in het onderstaande kader. In de casus is sprake van een opeenstapeling van schendingen. Ook andere vormen van TOH komen voor in de casus, zoals de afhandeling van de inbeslagneming. De verwachting dat er slechts een gebruikershoeveelheid verdovende middelen zou worden aangetroffen zou onder meer ten grondslag hebben gelezen aan het handelen van de politieambtenaar.

Casus – Vernietigen van bewijs

Categorieën: doorzoeking, inbeslagneming, nalaten strafrechtelijk optreden

Politieagenten zijn in een woning voor het aanhouden van een persoon. Deze persoon wordt echter niet aangetroffen. Een van de agenten kent de hoofdbewoner en raakt met hem in gesprek. Eerder was op het adres een hennepkwekerij opgerold. Op een gegeven moment verzoekt de agent zijn collega's om buiten de woning op hem te wachten. Hij verwacht dat er drugs in de woning zijn verstopt. De bewoner wordt vervolgens verzocht om eventuele verdovende middelen die in de woning aanwezig zijn af te staan. De agent zegt toe dat de bewoner geen negatieve consequenties zal ondervinden van het drugsbezit. De bewoner zou namelijk nog een veroordeling boven het hoofd hangen voor de hennepkwekerij. De agent begint te zoeken en verlaat de woning uiteindelijk met een aanzienlijke hoeveelheid harddrugs en een verboden wapen. Op het bu-

reau gooit de agent de inbeslaggenomen goederen in de afvalcontainer voor het restafval.¹¹ Er wordt niets van de gebeurtenis vastgelegd in het registratiesysteem.

De politieagent had enkele collega's verteld over de fouten die door hem in zijn optreden waren gemaakt. De situatie was gemeld aan de leiding door een collega. Het weg-maken van bewijs wordt beschouwd als een ambtsmisdrijf (art. 361 Sr).

2.2.7 *Fouilleren*

De categorie fouilleren heeft betrekking op het doen van onderzoek aan de kleding en aan of in het lichaam (Kronenberg & De Wilde, 2015; Mevis, 2009). Onderzoek in het lichaam wordt ook wel visitatie genoemd en heeft betrekking op het controleren van de holtes in het onderlichaam (Kronenberg & De Wilde, 2015, p. 204). Uit de interviews konden twee vormen van TOH worden afgeleid die tot deze categorie behoren:

- fouilleren zonder of op zwakke juridische gronden;
- afwijken van de procedure bij een visitatie.

De eerste vorm komt terug in het citaat in paragraaf 2.2.3: bij een vermoeden van drugsbezit (geen strafrechtelijke verdenking) kon er worden aangedrongen op het verkrijgen van vrijwillige toestemming voor een fouillering. Naast vermoedens van een misdrijf blijken ook veiligheidsoverwegingen ten grondslag te kunnen liggen aan het fouilleren zonder of op discutabele juridische gronden. Het gaat hierbij om het fouilleren van verdachten die na een aanhouding moeten worden vervoerd naar het politiebureau of het cellencomplex. Enkele respondenten benadrukten in de interviews dat het fouilleren van een verdachte voor vervoer niet zonder meer was toegestaan. Het hing onder andere af van het type delict en de mate waarin een verdachte meewerkt. Met het oog op de eigen veiligheid en die van collega's kon echter toch worden besloten om een verdachte te fouilleren als dat eigenlijk niet mocht. Een respondent vertelde iedere verdachte die door hem werd vervoerd stevast oppervlakkig te fouilleren, wetende dat dit niet altijd rechtmatig was.

De tweede vorm van TOH binnen deze categorie heeft betrekking op het visiteren van verdachten. Een visitatie is een inbreuk op het recht van onaantastbaarheid van het lichaam, zoals bepaald in artikel 11 van de Grondwet. De officier van justitie moet er toestemming voor geven en de uitvoering geschiedt door een arts (art. 56 lid 2 Sv) (Kronenberg & De Wilde, 2015). Uit een interview met een interne onderzoeker bleek dat visitaties weleens zonder akkoord van een officier van justitie en door reguliere politieagenten werden uitgevoerd.

11 Een van de interne onderzoekers vertelde hoe dit niet met zekerheid kon worden vastgesteld.

[Collega's van de straatdienst] die het op het bureau [doen]. Iemand insluiten na aangehouden te hebben en verdovende middelen in de auto misschien gevonden ... "Uitkleden." "Maar, maar, maar er staat een vrouw bij." "Niks mee te maken, uitkleden. Door je knieën. Bukken. Ballen naar voren trekken jongen, want dan kan ik zien wat er zit." (interne onderzoeker)

Een respondent uit een basisteam vertelde zich weleens schuldig te hebben gemaakt aan het eigenhandig visiteren. De onderstaande casus werd door de respondent verteld. Pragmatisme, weinig assertiviteit bij collega's en gebrekkige kennis van wetgeving hadden bijgedragen aan de keuze om over te gaan tot de visitatie.

Casus - Visitatie op openbaar terrein

Categorie: fouillering

Een politieagent heeft een man gevisiteerd op een afgelegen openbaar terrein. Het was aannemelijk dat de man verdovende middelen zou hebben verborgen. Fouilleren van de man en het doorzoeken van zijn voertuig hadden niets opgeleverd, het politiebureau was nog een behoorlijk eind rijden en doortastend optreden van directe collega's bleef uit, waardoor de agent zich genoodzaakt voelde om het initiatief te nemen. De man zou nadrukkelijk de keus hebben gekregen om de visitatie op het bureau te laten plaatsvinden of op een afgelegen terrein naar eigen voorkeur. Hij had voor het laatste gekozen. Om toestemming van een officier van justitie was niet gevraagd. Er werd uiteindelijk niets aangetroffen en de man mocht zijn weg vervolgen. Later diende de man een klacht in. Hij stelde nooit toestemming te hebben verleend om op een dergelijke locatie te worden gevisiteerd.

2.2.8 Geweldstoepassing

Politieagenten kunnen bij de uitvoering van de politietaak geweld gebruiken (art. 7 lid 1 Politiewet 2012). Geweld is omschreven als 'elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op personen of zaken' (art. 1 lid 3 Ambtsinstructie).¹² Als politieagenten geweld gebruiken dient dit te voldoen aan de wettelijke eisen van subsidiariteit (er is gekozen voor de minst ingrijpende manier van optreden) en proportionaliteit (het gebruikte geweld staat in verhouding tot het doel van het optreden) (Kronenberg & De Wilde, 2015). Elke onderzoeksmethode gaf inzicht in de toepassing van geweld als uiting van TOH, maar de meeste informatie is verzameld met de interviews en het bestuderen van interne onderzoeken. Twee vormen van TOH kunnen binnen deze categorie worden onderscheiden:

12 Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren.

- onrechtmatige (of discutabele) geweldstoepassing;
- afwijken van de procedure bij de afhandeling van geweld.

Hoewel er gevallen zijn gevonden waarin sprake was van ernstig en/of risicovol geweld, zoals de mishandeling van een verdachte die al onder bedwang was, het ongeoorloofd schieten op een rijdende auto of het zonder toestemming 'rammen' van een verdachte tijdens een achtervolging, was het vooral opvallend hoe lichte vormen van geweld werden gebruikt om iemand onder controle te krijgen. Een ferme duw, draai om de oren, corrigerende tik of het aanleggen van een klem kon worden toegepast om vervelend gedrag te stoppen. Het geweld werd geïnitieerd door de politieambtenaar. De onderstaande casus is hiervan een voorbeeld. De agent legt een klem aan bij een persoon die zich hinderlijk gedraagt.

Casus – Geweld bij onderzoek plaats delict

Categorie: geweldstoepassing

Een politieagent was bij een plaats delict waar bewijsmateriaal was opgeraapt door een groep feestvierders. De agent en zijn collega's waren naar het betreffende feest gegaan om te zien of het bewijsmateriaal daar aanwezig was. Het feest werd gehouden in een nabijgelegen woonhuis. Het bezoek verliep stroef. De hoofdbewoner was begripvol, maar de meeste feestvierders waren behoorlijk onder invloed. Een van de aanwezigen was erg lastig en weigerde om mee te werken aan een identiteitscontrole en fouillering. De politieagent had de man daarop apart genomen en gewaarschuwd. De man bleef zich echter lastig gedragen. De agent pakte hem daarom bij zijn nek, overstreekte zijn arm en plaatste hem achter het afscheidingslint bij de plaats delict. De man mocht pas weer terug naar het feest wanneer de politie klaar was met het onderzoek.

De man is door de agent niet gevorderd om de locatie te verlaten en hij is niet gewaarschuwd dat er geweld zou worden gebruikt als medewerking uitbleef. Het aanhouden van de man zou vanwege de noodzaak om het onderzoek af te ronden onpraktisch zijn.

Onrechtmatig geweld als uiting van TOH is overigens vaak niet eenvoudig te herkennen. Het gebruikte geweld kan diverse oorzaken hebben. Vooral als politieagenten zelf geprovoceerd worden is het lastig om te bepalen in hoeverre het geweld daadwerkelijk in het belang is van de taak. Emoties, persoonlijke vergelding en opkomen voor elkaar (collegialiteit) kunnen dan op de voorgrond komen te staan. Het verdedigen van de eigen gezagspositie en het afdwingen van respect voor de politie werden in de interviews wel als redenen voor buitensporig geweld genoemd. Het gaat dan bijvoorbeeld om het slaan van een verdachte die al onder controle is, maar het is ook te relateren aan lichte vormen van geweld. Het onderstaande citaat toont dat een ferme aanpak zich vaak in het grijze gebied bevindt.

R: *Neem als voorbeeld, jij zwalkt over straat. Jij bent een gevaar voor het verkeer, en wij proberen jou aan de kant te zetten en je luistert niet ... Uiteindelijk pak ik jou vast, ik spreek jou aan en vervolgens ga jij een grote smoel geven ... Dan denk ik: oké, dat gaan we even de kop indrukken. Dus ik schor jou aan je arm [en] smak ... jou tegen de politieauto ...*

I: *Mag je hem tegen de bus aan smakken?*

R: *Ja, dat weet ik eigenlijk niet. In mijn optiek wel. Nou ja, trouwens ... Ik zou het eigenlijk niet eens weten of het überhaupt mag ja of nee. We doen het wel met zijn allen, omdat we een beetje af willen van de politie is je beste vriend politiek, want dat is niet. We zijn er voor je als je hulp nodig hebt en [voor] de rest moet je gewoon respect tonen. Punt. (respondent basisteam)*

Het terugvallen van agenten op macht of autoriteit is een aspect dat te relateren is aan de geloofwaardigheid van de politie in de samenleving. Een waardevol discussiepunt is hoe ver agenten hierbij mogen gaan.

De tweede vorm van TOH binnen deze categorie heeft betrekking op de regels rond de afhandeling van geweld. De Ambtsinstructie (art. 17) schrijft voor dat een politieambtenaar die geweld heeft gebruikt hiervan mondeling melding doet bij zijn of haar meerdere, deze maakt dan een geweldsrapportage op. Voornamelijk het niet opmaken van een geweldsrapportage kan een uiting van TOH zijn. Uit de interviews blijkt dat vooral bij lichte vormen van geweld, zoals het stevig vastpakken en aanleggen van een klem, een geweldsrapportage soms achterwege wordt gelaten. Tijdsbesparing en de beoordeling dat het gebruikte geweld weinig ernstig was zouden daaraan ten grondslag liggen.

2.2.9 Inbeslagneming

TOH komt op verschillende manieren tot uiting bij inbeslagnemingen. De interviews en de bestudeerde interne onderzoeken en klachten gaven inzicht in de schendingen. In het bijzonder kunnen de volgende drie vormen van TOH worden onderscheiden:

- afwijken van de procedure bij een inbeslagneming;
- niet overgaan tot inbeslagneming;
- onrechtmatige inbeslagneming.

De eerste vorm kent diverse uitingen. Zo wordt er niet altijd voldaan aan het vereiste dat er na een inbeslagneming een kennisgeving van inbeslagneming wordt opgemaakt (art. 94 lid 3 Sv), en ook het muteren van de inbeslagneming in het registratiesysteem van de politie wordt niet altijd gedaan. Tijdsbesparing zou een belangrijke reden zijn om (delen van) de registratie over te slaan. In sommige gevallen gaat dit gepaard met het eigenhandig vernietigen van de inbeslaggenomen goederen of middelen, zoals het in de vuilnisbak gooien van een afgenomen mes en het door de wc spoelen van een kleine hoeveelheid cocaïne. Een van de respondenten geeft aan dat een van de redenen voor het eigenhandig vernietigen van een voorwerp de complexiteit van de registratie

is. Formulieren voor het beslaghuis zijn moeilijk te begrijpen en worden niet geaccepteerd als ze verkeerd zijn ingevuld.

De tweede vorm wijst op het uitblijven van de inbeslagneming van een goed dat formeel in beslag had moeten worden genomen. Dit is voornamelijk geldig voor gebruikershoeveelheden verdovende middelen. Het Openbaar Ministerie heeft als richtlijn dat gebruikershoeveelheden soft- en harddrugs altijd moeten worden afgenomen, hoewel voor een dergelijke hoeveelheid geen sanctie zal worden opgelegd (Openbaar Ministerie, z.d.-b, z.d.-c).¹³ Gebruikershoeveelheden werden door sommige respondenten echter weleens door de vingers gezien. Wederom zou het besparen van werk daar een belangrijke reden voor zijn, maar er was ook kritiek op de tegenstrijdigheden in het gedoogbeleid en er werd gesteld dat verslaafde gebruikers om in hun behoeften te voorzien waarschijnlijk nieuwe delicten zullen plegen als hun drugs worden afgenomen. Dit laatste zou door agenten kunnen worden ervaren als een moreel dilemma.

De derde vorm heeft betrekking op het in beslag nemen van voorwerpen die daarvoor niet in aanmerking komen. De onderstaande casus is daarvan een voorbeeld. Het betreft een klacht die was ingediend over de beperking van de vrijheid van meningsuiting. De klager was door politieagenten gehinderd bij het houden van een eenmansprotest en zijn protestbord was afgenomen. Gebrekkige kennis van wetgeving rond demonstraties zou aanleiding zijn geweest voor deze manier van optreden. De casus kan ook tot de categorie vrijheidsbeperking worden gerekend (par. 2.2.16).

Casus – Afnemen protestbord en belemmeren vrijheid van meningsuiting

Categorieën: inbeslagneming, vrijheidsbeperking

Er is een klacht ingediend omtrent het belemmeren van de vrijheid van meningsuiting door het niet mogen tonen van een protestbord. De klager wilde protesteren bij een evenement waarbij verschillende beroemdheden aanwezig waren. Hij wenste dit op de plek van het publiek te doen. De klager werd echter staande gehouden door politieagenten en bij een poging tot doorlopen werd zijn bord afgenomen. De klager zou zijn verwezen naar het demonstratievak.

De klacht wordt in een formeel traject behandeld en gegrond verklaard. Gezien de klager alleen optrad kon zijn protest in juridische zin niet worden beschouwd als een demonstratie. De klager had dus het recht om zijn mening te uiten en het protestbord te tonen. Het handelen van de agenten is intern geëvalueerd en het thema is opgenomen in de draaiboeken voor grootschalige optredens.

¹³ Richtlijnen zoals geldig ten tijde van het empirisch onderzoek.

2.2.10 *Interne procedures*

Naast wettelijke verplichtingen hebben politieambtenaren zich ook te houden aan interne procedures die door de eigen organisatie en/of het Openbaar Ministerie zijn opgesteld. De term interne procedures wordt hier gebruikt als verzamelnaam voor protocollen, richtlijnen, instructies, werkafspraken, etc. Voor een deel komt het afwijken van deze interne procedures ook terug in andere categorieën, zoals bij het uitschrijven van bekeuringen (par. 2.2.4) en inbeslagnemingen (par. 2.2.9). Deze categorie heeft betrekking op schendingen van procedures die niet aansluiten bij andere categorieën of waarvan het afwijken van de interne procedure de kern vormt van de schending. De informatie is zo goed als volledig afkomstig uit de interviews. Vier vormen van TOH behoren tot deze categorie:

- afwijken van de procedure bij de aanpak van een hennepkwekerij;
- betreden van een woning zonder indicatie voor de aanwezigheid van personen (forceren toegangsdeur);
- geen proces-verbaal bij een verkeersongeval;
- afschermen van een melder met belastende informatie.

Praktisch optreden staat bij de vormen in deze categorie centraal. De eerste vorm heeft betrekking op het door een agent zelfstandig oprollen van een hennepkwekerij, terwijl de procedure inhoudt dat dit wordt gedaan door een hiervoor opgezet team. Zelfstandig handelen bleek soms efficiënter, zodat overlast en veiligheidsrisico's eerder werden weggenomen. De tweede vorm betreft het op de gok forceren van een toegangsdeur. De organisatie verlangt dat wanneer agenten een machtiging hebben om een verdachte in een woning aan te houden, zij pas een toegangsdeur forceren als er signalen zijn dat er iemand in het pand aanwezig is. Is de woning meermaals onsuccesvol bezocht, dan kan het voorkomen dat besloten wordt de deur toch te forceren om te bezien of een verdachte zich niet verschuilt. Wordt er later naar de reden voor het forceren van de deur gevraagd dan kan hierover worden gelogen, zo gaf een van de respondenten van een basisteam aan. De derde vorm heeft van doen met het afwijken van de zogeheten Aanwijzing Verkeersongevallen van het Openbaar Ministerie (*Stcrt.* 2013, 4861). De aanwijzing schrijft onder meer voor dat van ongevallen die het gevolg zijn van ernstige overtredingen van de verkeerswetgeving altijd een proces-verbaal opgemaakt moet worden. Agenten zouden vanwege de werklast soms echter afwijken van de aanwijzing. Er wordt dan in plaats van het uitvoeren van opsporingsonderzoek en het schrijven van een proces-verbaal, een zogenoemde kenmerkenmeldingPLUS opgemaakt (een format waarin verkeersongevalgegevens worden opgenomen en dat onder meer met Rijkswaterstaat en Stichting Processen Verbaal wordt gedeeld). De keuze om geen proces-verbaal op te maken kan van invloed zijn op de gevolgen van het ongeval voor slachtoffer(s) en dader.

De vierde vorm van TOH in deze categorie is in de interviews uitvoeriger aan bod gekomen. Twee respondenten, waaronder een teamchef, reflecteerden op de vorm. Het betreft een schending van de afspraken die binnen de politieorganisatie bestaan rond-

om de omgang met personen die belastende informatie willen delen. Vooral wijkagenten zouden hiermee te maken hebben. Zij kunnen worden geconfronteerd met burgers, waaronder criminelen, die hen willen informeren over misdrijven en daders. Een agent zou een melder van dergelijke informatie echter direct moeten vertellen dat als er informatie wordt gedeeld, hiervan een proces-verbaal moet worden opgemaakt waarin ook de persoonsgegevens van de melder worden opgenomen. Wil de melder dit niet dan moet hij of zij worden doorverwezen naar het Team Criminele Inlichtingen (TCI). Het dilemma dat wijkagenten hierbij kunnen ervaren is dat zij graag goed op de hoogte zijn van wat er speelt in hun wijk, dat zij er weinig vertrouwen in hebben dat de melder zich wendt tot het TCI, maar dat zij de melder ook niet in gevaar willen brengen (gewelddadige represailles kunnen volgen als bekend wordt wie de politie heeft ingelicht). Aangeven dat de informatie afkomstig is van een melder wiens identiteit niet bekend is geworden blijkt, zoals ook het onderstaande citaat toont, soms als uitweg te worden gebruikt.

Dus het komt nog weleens voor dat Pietje ... [z]egt tegen mij van: "Nou, ik heb hele goede info. Ik wil dat graag met jou delen, maar ik ben echt bang dat ik slachtoffer word." En die heeft ook een legitieme reden om daar bang voor te zijn. Ja, dan kan ik twee dingen doen. Ik kan zeggen: "Ga maar na het CIE, de criminele inlichtingen eenheid [CIE is de oude benaming van het TCI]." Nou dan negen van de tien keer zegt Pietje van: "Ja, is goed. Doe!" Loopt hij weg en die gaat nooit het CIE bellen. Dat gaat niet gebeuren. Hoe goed ik dat ook promoot ... Of je kan ervoor kiezen om te zeggen van: "Luister, alles wat je tegen mij zegt dat moet ik helaas op papier zetten en zeggen dat jij het tegen mij gezegd hebt." Of ik kan zeggen van: "Luister, jij zegt nou iets tegen mij en nog voordat ik eigenlijk jouw naam op wilde schrijven liep je alweer weg." ... Dat is buigen van uh, ja. (respondent basisteam)

2.2.11 **Nalaten strafrechtelijk optreden**

Politieagenten kunnen niet of op andere wijze dan op een strafrechtelijke manier optreden. In sommige gevallen is dit als TOH aan te duiden. Het nalaten van strafrechtelijk optreden wordt gedaan om bepaalde werkzaamheden te vermijden, en andere activiteiten voorrang te geven, of omdat een andere aanpak als passender wordt beschouwd. Het hangt samen met juridische kaders, maar ook met vereisten vanuit de organisatie. De categorie raakt aan andere categorieën waarin ook buiten strafrechtelijke kaders wordt opgetreden, zoals aangifte (par. 2.2.1), doorzoeking (par. 2.2.6) en inbeslagneming (par. 2.2.9). Hieronder wordt ingegaan op gevallen die niet bij andere categorieën waren in te delen. Specifiek kent deze categorie twee vormen van TOH:

- niet optreden tegen strafbare feiten;
- afwijkend optreden tegen strafbare feiten.

Het lijkt erop dat de eerste van de twee vormen het minst vaak voorkomt. Naast de casus (weigeren opname aangifte) waarin het opnemen van een aangifte wordt geweigerd omdat de aangever medeschuldig zou zijn aan zijn mishandeling (par. 2.2.1), werd er in een interview nog één soort gebeurtenis toegelicht waarin in zijn geheel niet werd opgetreden tegen strafbare feiten. Een respondent die ook weleens een alternatieve sanctie oplegde aan dronken bestuurders op onverharde paden in het buitengebied (par. 2.2.4),¹⁴ gaf aan soms in zijn geheel niet op te treden tegen dronken bestuurders die zich bevonden op een dergelijke plek. De respondent deed dit om te voorkomen dat hij een groot deel van zijn dienst bezig was met de afhandeling van de zaak. Op bospaden in het buitengebied zouden vaak dronken personen rondrijden, strikt genomen zou daar volgens de respondent tegen moeten worden opgetreden.

Illustratief voor het afwijkend optreden tegen strafbare feiten zijn de manieren waarop er informeel werd opgetreden tegen drugs dealen en winkeldiefstal. Een respondent, een wijkagent, lichtte toe hoe de strafrechtelijke manier van optreden tegen dealers vaak tijdrovend en niet altijd zinvol was. De respondent vertelde hoe het posten van agenten om de dealer op heterdaad te pakken intern om deze redenen werd ontmoedigd. De respondent gaf aan bij voorkeur niet strafrechtelijk op te treden, maar de (vermoedelijke) dealer simpelweg te verzoeken zijn handel op een locatie voort te zetten waar het niet voor overlast zorgde. Zou de dealer hier geen gehoor aan geven, dan kon er alsnog strafrechtelijk worden opgetreden.

Ik kan het weer groter opschalen en ook weer via een heterdaadteam of via een observatieteam, of wat dan ook, proberen verder te komen. Dat we een heterdaad dealactie hebben en dan ook eventueel bij hem thuis gaan kijken ... [I]s hij een dealer die ook thuis een hoop voorraad heeft? Maar ik kan ook een keer naar hem toegaan of een keer bellen ... en de boel kapot maken, van: "Jongen, ik snap dat jij hè, en die mensen hebben dat ook nodig." Ik noem maar iets hè. "Maar niet meer in die straat, niet meer in mijn wijk. Kies maar een andere locatie waar het niet opvalt en waar niemand er last van heeft." Want daar gaat het om, mensen hebben er last van en dat willen we niet ... Aan de ene kant laat je het dan wel doorgaan ... (respondent basisteam)

Een van de interne onderzoekers gaf aan hoe het handelen en de argumentatie van de respondent niet zouden worden gewaardeerd binnen de politieorganisatie. Een gesprek met de leidinggevende over het beroepsmatig functioneren van de medewerker lag voor de hand.

Rondom winkeldiefstal zouden politieagenten volgens een andere respondent soms in afstemming met de winkelbeveiligers(s) en winkelier (winkelmanager) besluiten om de gebeurtenis slechts af te doen met een winkelverbod. Het bespaart agenten het nodige werk, omdat de verdachte niet hoeft te worden aangehouden en verder onderzoek ach-

14 Dit raakt binnen deze categorie (nalaten strafrechtelijk optreden) aan het afwijkend optreden tegen strafbare feiten.

terwege kan blijven. Een winkelverbod wordt uitgereikt door een winkelier (Politie, z.d.-b). De respondent benadrukte dat de werkwijze vooral aan de orde zou zijn in stedelijke gebieden met een hoge werkdruk en als er slechts voor geringe waarde zou zijn gestolen. Een dergelijke manier van optreden wijkt af van de procedure (art. 53 lid 3 en 4 Sv). Afstemming met een hulpofficier van justitie lijkt in ieder geval noodzakelijk als men de winkeldiefstal op een dergelijke manier wil afhandelen. Het optreden hangt ook samen met de verbaliseringsplicht van politieambtenaren (art. 152 lid 1 Sv): proces-verbaal moet worden opgemaakt van opgespoorde strafbare feiten en de opsporingshandelingen die zijn verricht.

2.2.12 *Registratiesysteem*

Politieambtenaren werken met verschillende registratiesystemen. Het gebruik van deze systemen is aan regels gebonden. Deze zijn onder andere te vinden in de Wet politiegegevens (Wpg)¹⁵ en zijn gevat in intern beleid. In verschillende interviews blijkt dat deze regels door politieambtenaren niet altijd worden nageleefd. Twee vormen van TOH zijn in beeld gebracht:

- delen van inloggegevens;
- verwerking en opslag van politiegegevens buiten het registratiesysteem.

De eerste vorm heeft te maken met het verkrijgen van toegang tot een registratiesysteem. Politieambtenaren kunnen onderling hun inloggegevens uitwisselen. Er werd op gewezen hoe dit gedaan kon worden met nieuwe medewerkers die nog niet gemachtigd waren om de systemen te gebruiken. Ten tijde van het onderzoek kon het verkrijgen van autorisatie enkele weken in beslag nemen. Het betekende dat een nieuwe medewerker in die weken slechts beperkt zijn of haar werk kon doen. Inloggegevens bleken ook te kunnen worden gedeeld om het autorisatiebeleid te omzeilen. Een van de interne onderzoekers maakte gebruik van de gebruikersnaam en het wachtwoord van een collega om toegang te hebben tot een systeem waar geen nieuwe autorisaties meer voor werden verstrekt. Het systeem zou worden uitgefaseerd.

De gevoeligheid van de gegevens waarmee de politie werkt, maakt dat medewerkers deze niet zomaar buiten een registratiesysteem mogen verwerken of opslaan. Het kan echter toch worden gedaan om een nieuwe medewerker inzicht te geven in bepaalde gegevens als autorisatie nog niet is verleend. Een andere reden is het geheimhouden van de data voor nieuwsgierige collega's. De onderstaande casus is hiervan een treffend voorbeeld. Op verzoek van een officier van justitie werd een aangifte buiten het registratiesysteem gehouden. De klachtbehandelaar die over de casus vertelde in een interview, stelde dat de medewerker de officier van justitie erop had moeten wijzen dat het verzoek niet kon worden opgevolgd. Dit is een waardevol discussiepunt. Gebrekkige

15 De Wpg verplicht tot een passende beveiliging van politiegegevens (art. 4a) en geeft onder andere eisen rond de bewaartermijn (art. 14), openheid over het geregistreerde voor een betrokkene (art. 25), privacy audits (art. 33) en toezicht door de Autoriteit persoonsgegevens (art. 35a).

kennis van regels en technische mogelijkheden speelde in de casus ogenschijnlijk een rol.

Casus - Registratie buiten het politiesysteem

Categorie: registratiesysteem

Een politieagent¹⁶ neemt een aangifte op, maar verwerkt deze bewust niet in het registratiesysteem. De aangifte had betrekking op een publieke figuur. De agent had met het oog op de privacy van deze persoon contact opgenomen met de officier van justitie. Deze verzocht de agent om de zaak buiten het systeem te houden. De aangifte werd zodoende als een Word-bestand opgeslagen. Het politiesysteem maakt afgeschermdere registratie met behoud van traceerbaarheid echter wel mogelijk. De gekozen manier van registreren was in strijd met de Wpg. Traceerbaarheid van de informatie was nu onvoldoende gewaarborgd.

2.2.13 Verhoor

Ondanks dat agenten kunnen sturen in aangiften rond mishandeling en bedreiging (par. 2.2.1), zijn er geen overtuigende casussen of algemene manieren van doen aan het licht gekomen die blijk geven van het opzettelijk beïnvloeden van wat er in een verhoor wordt verklaard door een getuige of verdachte. Rond het afnemen van een verhoor kwamen in enkele interviews wel de volgende twee vormen van TOH naar voren:

- onjuiste vorm van een getuigenverhoor;
- suggestieve verslaglegging.

De eerste vorm werd verteld door een interne onderzoeker, die het had meegemaakt als aspirant in een of meer reguliere strafrechtelijke onderzoeken. De officier van justitie had verzocht om een getuige te verhoren en deze daarbij zwijgrecht te verlenen, de zogenoemde cautie (art. 29 lid 2 Sv). Een cautie is echter alleen van toepassing op een verhoor van een verdachte (Reijntjes, 2017, p. 106). Het voorstel werd door de officier van justitie gedaan omdat er twijfel bestond of de getuige eigenlijk niet verdachte was in de strafzaak. De respondent gaf aan tweemaal een dergelijk verzoek te hebben gekregen. De eerste keer had de respondent er gehoor aan gegeven. De tweede keer, toen de respondent door collega's gewezen was op de juridische knelpunten van het verzoek, had deze de getuige verteld dat het verhoor zou worden beëindigd als de persoon zichzelf zou belasten. Deze tweede wijze van handelen is gepast. De eerste manier van verhoren is geen geldige juridische constructie, zoals bij navraag door een andere interne onderzoeker werd toegelicht. Het kan verwarring geven bij de persoon die wordt

16 Gemakshalve wordt hier de term politieagent gebruikt, maar de casus zou ook betrekking kunnen hebben op een medewerker van Intake & Service met beperkte opsporingsbevoegdheden.

gehoord, kan tekortdoen aan bepaalde rechten, compliceert mogelijk de toetsing door een rechter en wordt eventueel door een advocaat aangegrepen in de verdediging. Bij het VIK van de regionale eenheid werden dergelijke manieren van verhoren daarom ook niet toegepast.

Suggestieve verslaglegging van de verklaringen die in een verhoor werden gegeven bleek onbewust te kunnen worden gedaan. Een respondent wees erop dat een politieambtenaar bij het opstellen van het proces-verbaal van het verhoor met een verdachte te veel kon leunen op zijn of haar eigen interpretatie van wat er werd verteld. Er zou een te sterke nadruk gelegd kunnen worden op de invulling van de wettelijke delictsomschrijving. Zeker wanneer de verslaglegging niet werd gecontroleerd door de verdachte, of deze hiervoor onvoldoende gelegenheid kreeg, kon het verslag afwijken van de daadwerkelijk afgelegde verklaring. Verschillende politieambtenaren zouden zich volgens de respondent voor de rechter hebben moeten verantwoorden voor dergelijke afwijkende processen-verbaal.

Een andere vorm van suggestieve verslaglegging die gedeeld werd tijdens een interview was niet onbewust, maar opzettelijk van aard. In grotere dossiers werden processen-verbaal van verhoren niet alleen volledig toegevoegd, maar ook samengevat. Deze samenvattingen konden op een manier worden geschreven die nadelig was voor de verdachte. De samenvattingen boden een mogelijkheid om kleuring aan te brengen in het dossier.

2.2.14 *Verkeerscontrole*

Uit de interviews blijkt dat bij verkeerscontroles soms de grens van het juridisch toelaatbare wordt opgezocht. Het was een van de meest besproken categorieën in de interviews. Verkeerscontroles kunnen selectief van aard zijn en met een ander doel worden toegepast dan het handhaven van verkeerswetgeving. Het was aan de orde bij statische verkeerscontroles en verkeerscontroles die agenten zelf tijdens een dienst initieerden. De volgende twee vormen van TOH zijn hier dan ook onderscheiden:

- selectieve en oneigenlijke statische verkeerscontrole;
- selectieve en oneigenlijke verkeerscontrole op eigen initiatief.

De onderstaande casus is illustratief voor de eerste vorm. De verkeerscontrole in de casus is gericht op een specifieke doelgroep en het opsporen van misdrijven lijkt de belangrijkste doelstelling te zijn. De controle zou, volgens de respondent die erover vertelde, zijn voorgesteld als een algemene verkeerscontrole.

Casus - Selectieve statische verkeerscontrole

Categorieën: verkeerscontrole, bejegening

De politie houdt een statische verkeerscontrole die tevens, of vooral, gericht is op grensoverschrijdende criminaliteit (illegale im- en export, mensenhandel, etc.). De

controle heeft de vorm van een algemene verkeerscontrole waarbij op rijbewijs, voertuigpapieren en de technische staat van het voertuig wordt gecontroleerd. Hoofdzakelijk worden er voor de controle personen geselecteerd uit Oost-Europa (Polen, Bulgarije, Roemenen, etc.). Bestuurders worden door agenten verzocht om toestemming om in hun voertuig te mogen kijken. Geen enkele bestuurder zou dit hebben geweigerd.

In de bovenstaande casus lijkt vooral de selectie van de doelgroep problematisch. Het neigt naar etnisch profileren, een thema dat in de afgelopen jaren in relatie tot politie-optredens de nodige aandacht heeft gekregen (zie Landman & Kleijer-Kool, 2016). De casus schuurt ook aan tegen het misbruiken van bevoegdheden (*détournement de pouvoir*), de controle lijkt namelijk vooral de opsporing te dienen. De Hoge Raad (2016) heeft bepaald dat dit niet bezwaarlijk is, mits, zoals gevat in jurisprudentie, er ten minste naar het rijbewijs wordt gevraagd. Er is wel kritiek op deze wat smalle benadering, onder andere omdat iemand zich niet mag onttrekken aan een verkeerscontrole (art. 177 WvW) (Novon & Trapman, 2017).¹⁷ In de casus wordt ook geleund op het verkrijgen van vrijwillige toestemming om in het voertuig te kijken, dan wel het voertuig te doorzoeken. In paragraaf 2.2.3 is beschreven hoe politieambtenaren de neiging kunnen hebben om te sterk aan te dringen op het verkrijgen van vrijwillige medewerking.

Zowel het selectieve gebruik van bevoegdheden, de spanning met het verbod op *détournement de pouvoir*, evenals het discutabele karakter van de vrijwillige medewerking waren ook aan de orde bij controles die politieambtenaren tijdens hun dienst zelfstandig initieerden. Denk aan het aan de kant zetten van een voertuig tijdens het surveilleren. Het verzamelen van informatie over een inzittende (identiteit, bestemming, etc.) en het zoeken naar wapens of drugs kunnen primair ten grondslag liggen aan de controle. Opvallend is hoe agenten soms kunnen zoeken naar een reden om een bestuurder aan de kant te zetten. Een van de respondenten wees hieromtrent op de term 'Very Irritating Police'.

Een veel gebruikte term, die eigenlijk niet meer gebruikt mag worden, is VIP hè: Very Irritating Police. Jij rijdt daar, ik denk van: hé luister, dit kan weleens een jongen zijn die dagen heeft openstaan. Ik ga je kenteken bevragen. Is een leaseauto. Ik heb geen aanleiding. Dan blijf ik net zolang achter jou aanrijden tot of jij zelf stopt en je vraagt: "Hé, waarom volg je mij?" Aanleiding tot een gesprek, dan kom je er zelf mee. Of net zolang tot je een foutje begaat. Hij vergeet richting aan te geven ergens. Hij stopt niet bij een stopbord, zoiets dergelijks. (respondent basisteam)

17 Novon en Trapman (2017) schrijven over de zogenoemde dynamische verkeerscontrole.

2.2.15 *Verkeersdeelname*

Politieagenten hebben een algemene vrijstelling voor het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990) en mogen dan ook verkeersovertredingen plegen. Het willekeurig overtreden van de verkeersregels is echter niet toegestaan. De situatie moet het gebruik van de vrijstelling noodzakelijk maken en de verkeersveiligheid mag niet in gevaar worden gebracht (Politie, z.d.-a). Nadere regels voor de omgang met de vrijstelling en het rijden met optische en geluidssignalen zijn gegeven in de Brancherichtlijn Verkeer Politie 2014 (Politie, 2014). De richtlijn stelt bijvoorbeeld dat de maximumsnelheid met niet meer dan 40 km/per uur mag worden overschreden. Het is agenten toegestaan af te wijken van de Brancherichtlijn, mits dit wordt doorgegeven aan de meldkamer. De meldkamer kan het verzoek bevragen en de agent adviseren. Agenten zijn eindverantwoordelijk voor hun rijgedrag en het afwijken van de regels in de Brancherichtlijn. In de Brancherichtlijn staat vermeld dat als een agent een ongeval veroorzaakt, de uitgangspunten van de Brancherichtlijn kunnen meewegen bij de beslissing van het Openbaar Ministerie om wel of niet over te gaan tot vervolging.

Bij het observeren van politieagenten werd duidelijk dat er door sommige agenten vrij soepel met de voorwaarden werd omgegaan. In de interviews kwam het verband met TOH nadrukkelijk naar voren. Voor enkele respondenten was het schenden van de Brancherichtlijn zelfs een van de eerste dingen waaraan zij dachten als het ging over TOH. Vooral de hiervoor genoemde snelheidslimiet zou in situaties met (enige) urgentie eenvoudig worden overschreden, zonder dat dit direct tot gevaarlijke situaties hoefde te leiden. Overschrijdingen van de Brancherichtlijn werden volgens een van de respondenten, die werkzaam was bij een basisteam, ook niet altijd doorgegeven aan de meldkamer.

Dat het niet naleven van de Brancherichtlijn kan resulteren in ernstige ongevallen blijkt uit de onderstaande casus. De casus is afgeleid van een intern onderzoek. Het ongeval had geleid tot een dagvaarding van de agent. De Brancherichtlijn schrijft voor dat een rood verkeerslicht met maximaal 20 km/per uur mag worden genegeerd en dat de status voorrangervoertuig alleen geldt als er zowel optische als geluidssignalen worden gevoerd (zie ook Regeling optische en geluidssignalen 2009). Gebrekkige kennis over de regels die verbonden zijn met het rijden met optische en geluidssignalen zou in de onderstaande casus aan de orde zijn geweest.

Casus - Verkeersongeval kruispunt

Categorie: verkeersdeelname

Een politieagent is met spoed op weg naar een melding en steekt met hoge snelheid (circa 80 km/per uur) en met enkel optische signalen een kruispunt met stoplichten over en rijdt daarbij een bromfietser aan. Een rood stoplicht werd door de agent genegeerd. De bromfietser liep ernstig letsel op.

2.2.16 *Vrijheidsbeperking*

Politieambtenaren blijken burgers soms te beperken in hun vrijheid op manieren die gezien kunnen worden als vormen van TOH. Het gaat daarbij om het beperken van de vrijheid van meningsuiting (art. 7 Grondwet; art. 10 EVRM) en het recht op bewegingsvrijheid (art. 2 Vierde Protocol bij het EVRM). Het betreft de onrechtmatige inzet van verschillende strafrechtelijke dwangmiddelen, maar gaat ook om handelingen die niet in de wet staan beschreven. Een deel van de handelingen bevindt zich in een juridisch grijs gebied. De volgende zes vormen van TOH behoren tot deze categorie:

- onrechtmatige staandehouding;
- onrechtmatig gebruik van handboeien;
- onjuiste afhandeling van een verkeerde aanhouding;
- onrechtmatig insluiten;
- hinderen van een eenmansprotest;
- dropen van overlastgevers.

Gezien het selectieve optreden van agenten bij verkeerscontroles (par. 2.2.14) was de verwachting dat met enige regelmaat sprake zou zijn van een staandehouding op gebrekkige of afwezige wettelijke gronden.¹⁸ Er leek echter slechts in één van de bestudeerde klachten sprake te zijn van een situatie waarin de bevoegdheid onrechtmatig was gebruikt. De klager zou op uiterlijke kenmerken zijn staande gehouden, van een strafrechtelijke verdenking was geen sprake. De betreffende agent had zijn excuses aangeboden. Bij de tweede vorm van TOH in deze categorie wordt er geen recht gedaan aan de voorwaarden die gesteld zijn aan het gebruiken van handboeien (art. 22 Ambtsinstructie). Zo kwam het onder meer voor dat een agent simpelweg bij zo goed als iedere verdachte die vervoerd werd handboeien omdeed, terwijl dit alleen mag worden gedaan als er een reële kans bestaat dat de verdachte vlucht of voor een gevaarlijke situatie zorgt. De derde vorm is afgeleid van een geval waarbij op basis van een signalement de verkeerde persoon was aangehouden. Iemand die erg op de verdachte leek. Toen dit bekend werd, is de persoon direct in vrijheid gesteld. De respondent die de casus vertelde, gaf aan dat de persoon strikt genomen eerst had moeten worden voorgeleid aan een hulpofficier van justitie (art. 53 en 54 Sv).¹⁹ Een stap die om praktische redenen was overgeslagen. De vierde vorm lijkt op meerdere manieren tot uiting te komen, maar het meest duidelijk kwam het naar voren bij de omgang met een verward persoon. Een respondent gaf in het interview aan op de vingers te zijn getikt door de Nationale ombudsman, omdat hij iemand met ernstige psychische problemen geboeid had vervoerd en in de cel had geplaatst. De omgang met personen die verward gedrag vertonen maar geen delict hebben gepleegd is een probleem dat door de politie wordt erkend en waar passende oplossingen voor worden gezocht (Politie, 2017b). De vijfde vorm is aan de orde gekomen in de beschrijving van de categorie inbeslagne-

18 Een staandehouding is bedoeld om de identiteit van een verdachte te achterhalen (art. 52 Sv).

19 De respondent wees niet expliciet op de genoemde artikelen.

ming (par. 2.2.9). Een situatie was voorgevallen waarin agenten onterecht een persoon hadden gehinderd die een eenmansprotest wilde houden. De laatste vorm van TOH wordt geïllustreerd met de volgende casus. Naast de respondent die de casus had verteld, werd ook door een andere respondent gewezen op het transporteren van lastige personen. Het wordt deels gezien als een ‘ludieke’ oplossing voor hinder of overlast.

Casus - Transporteren naar afgelegen gebied

Categorie: vrijheidsbeperking

Op een specifieke locatie zou veel overlast zijn van Marokkaanse jeugd. Eén Marokkaanse jongen rende voor de grap telkens als hij de politie zag met veel bombarie weg. Een politieagent was het gedrag van de jongen op een gegeven moment beu. De agent sprak met zijn collega af dat hij de jongen zou opwachten terwijl zijn collega langs de groep reed. De jongen werd vervolgens gepakt, in het zicht van de groep achterin de bus geplaatst, en naar een relatief afgelegen natuurgebied gereden. De politieagenten hadden afgesproken tijdens het vervoer niet met de jongen te spreken. Zelfs niet toen de jongen enigszins in paniek raakte over waar hij heen werd gebracht en wat er met hem zou worden gedaan. De jongen werd vervolgens de bus uitgezet en verteld dat als hij rennen zo leuk vond, hij terug naar huis mocht rennen. Vervolgens reden de agenten weer langs de groep om te melden dat de jongen over circa twee uur terug zou zijn. Er werd contact met de ouders van de jongen opgenomen om over zijn gedrag en het ‘droppen’ van de jongen te spreken. De ouders waren van mening dat de jongen zich op straat beter zou moeten gedragen. Het vermoeden is dat de jongen door zijn vader aanvullend is gecorrigeerd. In het optreden zou bewust rekening zijn gehouden met het belang van eer en schaamte in de Marokkaanse cultuur. De jongen zou niet meer voor de politie zijn weggerend.

2.3 Hoofddlijnen

In de zestien categorieën zijn verschillende hoofddlijnen (overkoepelende patronen) te herkennen. De hoofddlijnen zouden gezien kunnen worden als een derde niveau in de categorisering van TOH, naast de categorieën en vormen. Er zijn vijf hoofddlijnen te onderscheiden, deze worden in de volgende paragrafen toegelicht. Iedere categorie is te relateren aan een of meerdere hoofddlijnen. Er wordt niet gesteld dat iedere hoofddlijn aan de orde is in elke concrete situatie waarbij sprake is van TOH.

2.3.1 Toegewijd en overdadig handelen

Politieagenten kunnen een sterke vasthoudendheid en gedrevenheid hebben bij de uitoefening van de politietaken. In iedere categorie is dit in meer of mindere mate zichtbaar. Agenten blijken soms (enigszins) te kunnen ‘doordraven’ in hun beroepsmatig

handelen. Voorbeelden zijn het aandringen op vrijwillige medewerking als deze in eerste instantie niet wordt verleend, het verrichten van doorzoekingen zonder wettelijke basis (en volharden als daarbij een forse hoeveelheid verdovende middelen wordt gevonden), het zelf visiteren van een verdachte en het schenden van de Brancherichtlijn als men op weg is naar een melding.

2.3.2 *Niet handelen en informeel afhandelen*

Wet- en regelgeving (incl. protocollen e.d.) verplichten politieambtenaren in sommige gevallen om op een specifieke manier te handelen. In meerdere categorieën was zichtbaar hoe hiervan kan worden afgeweken. Er zijn diverse situaties in beeld gebracht waarbij politieambtenaren in zijn geheel niet handelen (weigeren om een aangifte op te nemen, niet opmaken van een geweldsrapportage, niet in beslag nemen van verdovende middelen, etc.) of op een alternatieve manier optreden (eigenhandig vernietigen van verdovende middelen, afwijkende omgang met een aangehouden winkeldief, etc.).

2.3.3 *Oneigenlijk gebruik van bevoegdheden en middelen*

Zoals beschreven in paragraaf 2.2.4 mogen bevoegdheden alleen worden gebruikt voor het doel waarvoor de wetgever ze heeft opgesteld. Wordt een bevoegdheid voor een ander doel gebruikt dan is er sprake van détournement de pouvoir. Ook wel aangeduid als misbruik van bevoegdheden of, zoals hier, oneigenlijk gebruik van bevoegdheden. Handelen dat op gespannen voet staat met het verbod op détournement de pouvoir was zichtbaar in verschillende categorieën, zoals het reageren op onfatsoenlijk of provocatief gedrag door het uitschrijven van een bekeuring voor een ander vergrijp (straffen voor gedrag) en een verkeerscontrole in het belang van de opsporing. Niet alleen bevoegdheden kunnen oneigenlijk worden gebruikt, maar ook middelen. Dit was vooral aan de orde in de categorie registratiesysteem (par. 2.2.12), waarbij inloggegevens onderling werden gedeeld en informatie buiten het systeem om werd verwerkt en opgeslagen. Oneigenlijk wordt in deze hoofdlijn daarmee breed opgevat.

2.3.4 *Selectief optreden*

Selectief optreden is een thema dat in de afgelopen jaren de nodige aandacht heeft gekregen. Het optreden van politieambtenaren neigde soms naar etnisch profileren. Er bleek echter ook op andere criteria te kunnen worden geselecteerd, zoals kleding, voertuig, houding en antecedenten. Het idee te maken te hebben met wat wordt aangeduid als de ‘doelgroep’ (overlastgevers, criminelen, etc.) lijkt kenmerkend voor het selectief optreden. Veelal gaat het om handelingen in het juridisch grijze gebied. In meerdere categorieën van TOH was het aan de orde. Voorbeelden zijn het sturen in een aangifte wanneer de vermoedelijke dader een bekende is van de politie, een verkeerscontrole op basis van discutabele selectiecriteria en het droppen van een overlastgever in een afge-

legen gebied (waarbij de agenten rekening hielden met de culturele achtergrond van de overlastgever).

2.3.5 *Verbale en schriftelijke beïnvloeding*

In meerdere categorieën was sprake van subtiele vormen van beïnvloeding, maar ook het expliciet sturen op een bepaalde uitkomst was aan de orde. Het gaat zowel om verbale communicatie als om schriftelijke verslaglegging of registratie. Voorbeelden zijn het sturen in aangiften van bedreiging, burgers adviseren tot eigenrichting bij een conflict, het overschrijden van het maximaal aantal verkeersboetes dat per gebeurtenis kan worden uitgeschreven, het achterhouden van de identiteit van iemand die belastende informatie deelt en het sturen in de samenvattingen van verklaringen.

3. **Verklaringen voor taakgerelateerd ongeoorloofd handelen**

3.1 **Introductie**

In paragraaf 1.3 is op basis van wetenschappelijke literatuur kort gereflecteerd op mogelijke verklaringen voor taakgerelateerd ongeoorloofd handelen (TOH). De factoren die bijdragen aan TOH zouden gelegen zijn op drie niveaus: het individu, de organisatie en de omgeving. In dit hoofdstuk worden meerdere opvallende bevindingen toegelicht die bij het bestuderen van de politiepraktijk naar voren kwamen wat betreft de factoren die bijdragen aan TOH. Het gaat om een bescheiden selectie van factoren die een veelvoud aan schendingen (mede) verklaren, die de aard van TOH verduidelijken en die door de organisatie kunnen worden beïnvloed. Het zijn factoren die een belangrijke rol spelen bij het verklaren van TOH, maar het is geen uitputtende omschrijving waarmee iedere situatie kan worden verklaard. De factoren zijn illustratief voor de drie genoemde niveaus.

In het bijzonder wordt in de volgende paragrafen nader ingegaan op de volgende factoren:

- het besluitvormingsproces;
- het niveau van kennis en vaardigheden;
- leiderschap binnen de organisatie;
- maatschappelijke ontwikkelingen.

3.2 **Besluitvorming**

Bepaalde aspecten van de manier waarop politieambtenaren besluiten nemen zijn te relateren aan TOH. In de wetenschappelijke literatuur wordt wat betreft regelovertreding binnen organisaties gewezen op de invloed die uitgaat van de manier waarop een medewerker een situatie interpreteert (Martinko, Gundlach & Douglas, 2002) en hoe bepaalde schendingen kunnen worden gerationaliseerd (Anand, Ashforth & Joshi, 2004). Deze factoren speelden ook rond TOH. Beide worden hieronder bondig toegelicht.

3.2.1 *Interpretatie situatie*

De interpretatie van de situatie gaat om het beeld dat een politieagent van een situatie of gebeurtenis vormt. TOH blijkt erg contextafhankelijk en gaat vaak om praktisch handelen, eventueel in relatie tot lastige (morele) dilemma's. Een politieagent wordt geconfronteerd met een situatie, vormt zich daarvan zo goed als dat gaat een beeld en probeert, mogelijk leunend op bevoegdheden, te komen tot een oplossing. De zwaarwegende invloed van de context is een belangrijke bevinding. Het toont dat TOH veelal reactief van aard is. Het gaat meestal niet om schendingen die zijn gepland. Wel is het voorstelbaar dat een schending kan worden herhaald als het in een bepaalde context goed heeft gewerkt. De schending kan eventueel een standaardoplossing worden voor een bepaald soort probleem. Uit de interviews, observaties en bestudeerde dossiers konden diverse aspecten van de context worden afgeleid die verbonden waren met TOH, zoals:

- het soort overtreding of misdrijf;
- de beschikbare informatie rondom een melding;
- de mate van urgentie en hectiek bij het optreden;
- het verwachte resultaat van het optreden;
- de verklaring van een betrokkene;
- de houding van een betrokkene;
- de antecedenten van een betrokkene;
- de uiterlijke kenmerken van een betrokkene;
- de culturele achtergrond van een betrokkene;
- het type voertuig van een betrokkene;
- de interactie tussen betrokkenen;
- de werkdruk en prioriteiten tijdens de dienst;
- de locatie en het tijdstip;
- de eerdere of nog lopende interventies;
- de eigen veiligheid en die van collega's;
- de beschikbaarheid van assistentie;
- het handelen van collega's;
- het optreden door veiligheidspartners.

Het beeld dat van een situatie wordt gevormd, dan wel de betekenis die eraan wordt gegeven, hangt naast de context overigens ook samen met andere factoren, zoals de mate van ervaring, sturing van de organisatie (beleid en protocollen) en heersende opvattingen in de samenleving. Deze factoren zijn bijvoorbeeld van invloed op de inschatting van de ernst van de situatie en de noodzaak om op te treden. Ook kan het beïnvloeden welke risico's een politieagent durft te nemen ('Ga ik voor dit gedrag de confrontatie met iemand aan?' en 'Welke gevolgen heeft het als ik mijn bevoegdheden wat oprek?').

3.2.2 *Rationaliseren*

Nauw verbonden met de interpretatie van een situatie is de manier waarop een politie-agent een schending rationaliseert. De term rationaliseren verwijst naar het rechtvaardigen of 'goedpraten' van een overtreding. Rationaliseren helpt met het omgaan met negatieve gevoelens die verbonden kunnen zijn met een overtreding, zoals twijfel en schuldgevoel, en het hooghouden van de eigen reputatie. Het reduceert zogenoemde cognitieve dissonantie (in dit geval ongemak doordat het handelen niet rijmt met de overtuiging een keurig persoon te zijn). Rationaliseren kan voorafgaand aan een overtreding worden gedaan, maar ook achteraf. Voorbeelden van rationalisaties zijn het ontkennen van verantwoordelijkheid ('Wat kan ik anders? Ik kan toch moeilijk tegen zijn verzoek ingaan.'), het ontkennen van de gevolgen ('Er is eigenlijk niemand benadeeld door mijn handelen.'), de schuld leggen bij het slachtoffer ('Die man heeft zoiets vreselijks gedaan, dan handel ik ferm en doortastend.') en het aanhangen van bepaalde morele waarden ('Wij komen op voor de burger en dat betekent dat je af en toe vuile handen moet maken.') (Anand et al., 2004; Ashforth & Anand, 2003; Goldschmidt & Anonymous, 2008; Punch, 2009).

Het bleek bij situaties van TOH die in het onderzoek zijn blootgelegd niet altijd even eenvoudig om te achterhalen in hoeverre de gegeven onderbouwing daadwerkelijk, en oprecht, aan het handelen ten grondslag had gelegen of dat het een rechtvaardiging achteraf betrof. Uit de interviews blijkt wel dat schendingen worden gerationaliseerd. Enkele interne onderzoekers zagen het zelfs als een kenmerkende eigenschap van politieambtenaren. Het werd geassocieerd met het hebben van een sterk rechtvaardigheidsgevoel waarmee de schending van regels niet eenvoudig te rijmen zou zijn. In de interviews met respondenten die spraken over gevallen van TOH die zij zelf hadden gepleegd, werden soms ook uitspraken gedaan die te duiden waren als een rechtvaardiging van de overtreding. Zo werd bij een schending omtrent het gebruik van een registratiesysteem gesproken over 'gewoon weer een intern regeltje', was de overlastgever die op advies van de agent was mishandeld 'ook al geen lieverdje' (zie de casus in par. 2.2.2), en kon er soms coulant worden opgetreden tegen drugdealers omdat verslaafden toch aan hun middelen moesten komen (par. 2.2.11).

Hoewel het onderzoek daarover weinig duidelijkheid kan geven, wordt er in de literatuur gesteld dat het rationaliseren van schendingen de drempel naar nieuwe en soms ook zwaardere overtredingen kan verlagen. Voelt men zich er niet (langer) vervelend bij, dan kan men het nog eens doen of misschien wel een stapje verder gaan (Sherman, 1982). In het uiterste geval kunnen schendingen als normaal worden beschouwd en onderdeel worden van de cultuur van de organisatie (Anand et al., 2004).

3.3 *Kennis en vaardigheden*

Hoewel de wetenschappelijke literatuur niet altijd even klip en klaar is over de effecten van scholing op agenten (Paoline, Terrill & Rossler, 2015), waren situaties van TOH die

in het onderzoek in beeld zijn gebracht vaak te relateren aan ervaring, kennis van wet- en regelgeving en sociale vaardigheden.

3.3.1 *Ervaring*

Het politievak wordt voor een belangrijk deel geleerd door het te doen. Het zou vooral te maken hebben met het werken in wisselende contexten. Situaties waren zelden hetzelfde. Het opdoen van ervaring droeg op twee manieren bij aan TOH. De inzichten waren af te leiden uit de interviews.

Ten eerste brengt meer ervaring veelal een soepelere omgang met wet- en regelgeving met zich mee, vooral met betrekking tot wetshandhaving. In de eerste jaren bij de politie is de omgang met strafbare feiten wat meer rigide of star. Ervaring zou leiden tot een genuanceerdere kijk op de aard van een situatie en het doel van een optreden. De letter van de wet staat minder op de voorgrond. Vermoedelijk speelt daarbij mee dat men door de jaren heen leert waar de grenzen liggen van wat binnen de organisatie toelaatbaar optreden wordt gevonden, en op welke gronden bepaalde manieren van handelen kunnen worden verantwoord (par. 3.4).

Ten tweede leidt meer werkervaring tot het beter begrijpen van de doelgroep (criminel, overlastgevers, etc.) en effectieve manieren van optreden. Een vorm van TOH waarbij dit duidelijk naar voren kwam, was de verkeerscontrole ten gunste van de opsporing (par. 2.2.14). Het herkennen van de doelgroep droeg bij aan selectief optreden en, zoals een respondent vertelde, dat men wist bij wie het wel nuttig was om aan te dringen op vrijwillige medewerking en bij wie niet.

3.3.2 *Kennis wet- en regelgeving*

Er zijn diverse situaties in beeld gebracht waarbij TOH voortkwam uit een gebrek aan kennis van wet- en regelgeving, zoals het zelfstandig verrichten van een visitatie (par. 2.2.7), het verwerken van een aangifte buiten het registratiesysteem (par. 2.2.12), het afnemen van een getuigenverhoor met zwijgrecht (par. 2.2.13), het veroorzaken van een verkeersongeval door met te hoge snelheid een verkeerslicht te negeren (par. 2.2.15) en het hinderen van een eenmansprotest (par. 2.2.9 en 2.2.16).

Kennisgebrek lijkt onder andere verbonden te zijn met de veelheid en complexiteit van wet- en regelgeving en de manier waarop nascholing is vormgegeven. Politieambtenaren zijn veelal praktisch georiënteerd. Na hun opleiding moeten politieambtenaren zelf hun juridische kennis op peil houden. Zij worden daar door de organisatie in gefaciliteerd middels e-learning (zogenoemde Profchecks), en onderling zou er soms kennis over specifieke wetgeving worden gedeeld (korte cursus/lezing door collega's). Als onderdeel van de Integrale Beroepsvaardigheidstraining (IBT) wordt er jaarlijks getoetst op geweldbeheersing, inzicht in het toepassen van wet- en regelgeving is daarbij belangrijk. Respondenten waren kritisch op de nascholing. De organisatie zou maar weinig tijd voor zelfstudie beschikbaar stellen en agenten vooral beoordelen op andere aspecten van het werk. De vraag is in hoeverre politieambtenaren zich actief (kunnen)

inspannen om hun kennis van wet- en regelgeving te onderhouden. De Inspectie Veiligheid en Justitie (2014) heeft eerder de knelpunten rond de juridische kennis van politieambtenaren en de nascholing binnen de organisatie onder de aandacht gebracht. De politie zet waardevolle stappen om de parate kennis van medewerkers te verhogen. Zo moet in ieder geval 90% van de medewerkers in de basisteams jaarlijks deelnemen aan een Profcheck, en wordt een zogenoemd Kwaliteitssysteem Vakbekwaamheid geïntroduceerd dat betrekking heeft op kennisvereisten en het vaststellen van de vakbekwaamheid (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2017; Politie, 2018).

3.3.3 *Sociale vaardigheden*

Sociale vaardigheden zouden vooral belangrijk zijn om de-escalerend te kunnen optreden (zie Lasthuizen & Paanakker, 2016, p. 20). In de interviews kwam dit aan de orde. Agenten met gebrekkige sociale vaardigheden kunnen in situaties van dreiging of provocatie eerder teruggrijpen op hun machtspositie en gebruikmaken van hun bevoegdheden. Onnodig ferm optreden kan het gevolg zijn. Er kan sneller worden overgegaan op het uitreiken van een bekeuring (straffen voor gedrag; par. 2.2.4), het inzetten van geweld of het verrichten van een aanhouding. Een en ander hangt ook samen met persoonlijkheidskenmerken, zo werd duidelijk in een interview met een respondent die werkzaam was geweest op de afdeling werving en selectie. Een eigenschap als het hebben van overwicht kan, als deze te sterk aanwezig is, averechtse effecten hebben in de praktijk. Het is een eigenschap waarop politieagenten worden geselecteerd (Overheid.nl, z.d.). Opvallend was ook het verschil dat volgens respondenten zou bestaan tussen werken in de stad en werken in het buitengebied. In het buitengebied zou bij de afhandeling van meldingen meer worden geleund op het voeren van het gesprek. Dit zou onder andere komen door de grotere afstanden waardoor assistentie in risicovolle situaties niet snel kan worden verleend. Kunnen de-escaleren is voor een agent dan een belangrijke vaardigheid.

3.4 *Leiderschap*

Leidinggevendens kunnen bijdragen aan een ethische cultuur binnen de organisatie. Sommige gevallen van TOH kunnen worden geduid als een integriteitsschending. Willen leidinggevendens medewerkers aanmoedigen tot normconform gedrag dan zijn zichtbaar voorbeeldgedrag, disciplineren en het communiceren over integriteit nuttige handvatten (Lasthuizen, 2008; Treviño, Hartman & Brown, 2000). In de bestudeerde politiepraktijk deden zich op deze drie gebieden knelpunten voor die bijdroegen aan TOH.

3.4.1 *Voorbeeldgedrag*

Leidinggevendens binnen de politie blijken niet altijd het goede voorbeeld te geven. In de interviews werd gewezen op de ongelijke behandeling van medewerkers en het niet

vertrouwelijk omgaan met interne meldingen over wangedrag van collega's, ook werd duidelijk dat leidinggevendenden kunnen handelen op manieren die als TOH zijn aan te duiden.

Relevant zijn niet alleen de schendingen van regels en het niet-integere gedrag van leidinggevendenden, maar het soms ook uitblijven van het zijn van een rolmodel voor goed vakmanschap. De politieorganisatie heeft onder de noemer 'operationeel leiderschap' in het Realisatieplan Nationale Politie (Politie, 2012, p. 21, 29-30) bepaald dat leidinggevendenden in de uitvoering actief moeten zijn en over gedegen operationele kennis moeten beschikken. Zij moeten hun vak, medewerkers en werkomgeving kennen. Het wordt belangrijk gevonden dat ook leidinggevendenden op hogere niveaus (zoals teamchefs) verbonden blijven met het werken op straat. Door operationeel actief te blijven wordt de afstand tussen uitvoering en management verkleind, heeft men meer zicht op wat er in de uitvoering speelt en een beter beeld van de competenties van agenten. Daarnaast is het aannemelijk dat agenten kunnen profiteren van de kennis en ervaring van een leidinggevendende. Leidinggevendenden kunnen het voorbeeld geven hoe bepaalde situaties op een gedegen manier kunnen worden opgelost, zonder regels te overtreden. In de praktijk verschilt het in hoeverre leidinggevendenden operationeel actief zijn en in welke mate zij het vak (nog) beheersen. Zo was een van de teamchefs waarmee is gesproken geregeld op straat aan het werk, een andere teamchef gaf aan na meer dan vijftien jaar bureauwerk het werken in de uitvoering deels te zijn verleerd. Ging hij mee de straat op, dan beperkte hij zich tot eenvoudige werkzaamheden.

3.4.2 *Disciplineren*

Binnen de politie wordt op verschillende manieren leidinggegeven. In de interviews wordt gewezen op leidinggevendenden die sturen op de naleving van protocollen, procedures en dergelijke. Zij verwachten dat agenten bij de uitvoering van een specifieke taak op een gestructureerde manier de stappen in een protocol volgen. Daarnaast wordt gewezen op leidinggevendenden die uitgaan van de deskundigheid van medewerkers en hen de vrijheid geven om hun werk naar eigen welbevinden, maar met kennis van de relevante protocollen, vorm te geven. Dit laatste is, net als operationeel leiderschap, een speerpunt in het Realisatieplan Nationale Politie (2012, p. 21, 29). Politieagenten zouden meer 'professionele ruimte' moeten krijgen. Als het noodzakelijk is, mag er worden afgeweken van voorgeschreven protocollen en procedures. In de beroepscode wordt het belang van deze professionele ruimte onderschreven (Politie, 2017a, p. 11). Het geven van vrijheid en vertrouwen draagt bij aan de beroepsmatige ontwikkeling van medewerkers, zo bleek uit de interviews. Ook het leren van fouten is belangrijk. Daarnaast bleken protocollen niet altijd logisch en effectief. Protocollen konden te arbeidsintensief zijn of onvoldoende flexibel om aan te sluiten bij een veranderende situatie.

Het geven van vrijheid bij de taakuitvoering lijkt van invloed te zijn op de manier waarop leidinggevendenden met regelovertreding van agenten omgaan. Als een agent transparant is over zijn handelen en een (niet te flagrante) schending op een overtuigende

manier verantwoordt, kan deze meestal rekenen op een milde beoordeling. Een informeel correctiegesprek, dat bedoeld is om de agent ervan bewust te maken om het volgende keer anders te doen, lijkt vaak het enige dat volgt. De schending wordt beschouwd als een leermoment. Er wordt gekeken naar de context, gevolgen en de belangen van de agent. Het is de vraag of mild beoordelen enkel aanzet tot leren en niet ook een averechts effect heeft. Als er weinig negatieve consequenties zijn, zal dit in sommige gevallen vermoedelijk de drempel tot het plegen van schendingen verlagen. Het verband met het rationaliseren van schendingen dringt zich hierbij op (par. 3.2.2). Het (achteraf) rechtvaardigen van een overtreding sust niet alleen nare gevoelens, maar waarschijnlijk ook kritiek vanuit de organisatie.

Een aspect dat nauw met het voorgaande samenhangt, is de mate waarin leidinggevend agenten aanspreken op ongewenst handelen. Het bleek niet altijd even eenvoudig voor leidinggevend agenten om een medewerker aan te spreken (zie Nelen & Kolthoff, 2017). Een belangrijke reden hiervoor werd in een interview door een teamchef gegeven. De teamchef gaf aan dat het vaak lastig was om een balans te vinden tussen het innemen van een autoritaire positie en bestraffen, en het opbouwen van een vertrouwensband met medewerkers zodat zij uit zichzelf openheid van zaken geven. Een te autoritaire positie zou kunnen zorgen voor een kloof tussen leiding en uitvoering, waarbij medewerkers eerder geneigd kunnen zijn om een schending te verzwijgen en ethische dilemma's niet langer bespreekbaar te maken. Overigens zijn er in het onderzoek geen signalen gevonden voor een organisatiecultuur waarbij medewerkers structureel over elkaars misstappen zwijgen. Elkaar aanspreken en melden wordt gedaan.

3.4.3 *Communiceren over integriteit*

Het is voor leidinggevend agenten belangrijk om te communiceren over integriteit. Het helpt medewerkers een goed begrip te krijgen van de kaders waarbinnen moet worden gehandeld (Treviño et al., 2000). In het onderzoek is slechts beperkt inzicht verkregen in de manieren waarop leidinggevend agenten binnen de organisatie communiceren over integriteit en ongewenst handelen. Duidelijk is wel dat het niet aanspreken van een medewerker op ongewenst gedrag, zoals hiervoor beschreven, een gemiste kans is om dit laatste te doen. De vaak coulante omgang met schendingen heeft ook als risico dat bepaalde grenzen voor medewerkers vertroebelen. Een van de leidinggevend agenten waarmee is gesproken gaf zijn medewerkers de boodschap mee dat het nakomen van afspraken niet altijd belangrijk was. In sommige gevallen moet het te behalen resultaat voorrang krijgen en kan het afwijken van afspraken rechtvaardig zijn. Medewerkers zouden niet blindelings een afspraak of opdracht moeten opvolgen. Nadenken over het handelen en de potentiële gevolgen daarvan bleef altijd belangrijk. Een dergelijke boodschap kan voorkomen dat medewerkers zich laten hinderen door richtlijnen en procedures als de situatie het afwijken ervan legitimeert, maar het verlangt voldoende toelichting en nuance om te beletten dat medewerkers grenzen opzoeken en overschrijden als dit niet gewenst is. Medewerkers verzoeken dilemma's bij een optreden tijdig aan te geven is hierbij eveneens van belang.

3.5 **Maatschappelijke ontwikkelingen**

In de interviews werd duidelijk dat maatschappelijke ontwikkelingen in belangrijke mate lijken bij te dragen aan TOH. Enkele respondenten gaven hier inzicht in. In het bijzonder werd gewezen op twee aspecten: de roep om meer veiligheid en een tanend politieel gezag. Hoewel in de literatuur aandacht is voor het toegenomen verlangen in de samenleving naar veiligheid (Boutellier, 2013; Terpstra & Van der Vijver, 2005), is de relatie met regelovertreding door agenten in de literatuur nog een onderbelicht thema.

3.5.1 ***Roep om veiligheid***

Er blijkt voor de politie spanning te kunnen bestaan tussen het voldoen aan de verwachtingen uit de samenleving en het naleven van wet- en regelgeving. De perceptie van politieambtenaren van de wensen van burgers is van invloed op de keuze om bepaalde regels te overtreden. Leidinggevend binnen de politie blijken bij de beoordeling van regelovertreding het belang van de burger nadrukkelijk mee te kunnen wegen (par. 3.4). Een teamchef gaf aan dat burgers, media en bestuurders druk uitoefenen op de politie om criminaliteit en overlast tegen te gaan. Er zouden situaties bestaan waarbij verwachtingen uit de samenleving de schending van interne protocollen en wetgeving rechtvaardigen. In navolging van de politiechef spreekt de teamchef over een 'gerechtvaardigde verwachting van de burger'. Het precies naleven van wet- en regelgeving kan op sommige momenten leiden tot beslissingen die voor burgers onbegrijpelijk zouden zijn.

In de samenleving heersende verwachtingen veranderen overigens wel door de tijd en zijn niet eenduidig. Ook het optreden van de politie is niet altijd eenduidig. Zo wezen enkele respondenten op het urgente belang van de aanpak van ondermijnende criminaliteit, maar is ook in beeld gebracht hoe men coulant kan omgaan met gebruikershoeveelheden drugs (uiteeraard mede ingegeven door het gedoogbeleid) en in het uiterste geval zelfs mild optreedt tegen drugsdealers (par. 2.2.11). Opmerkelijk is eveneens hoe in de interviews niet gesproken wordt over het naleven van formele wetgeving als iets dat door de samenleving wordt verwacht. Dit terwijl wetgeving via een democratisch proces tot stand komt en wellicht ook begrepen zou kunnen worden als een vertaling van heersende opvattingen over goed politieel optreden.

3.5.2 ***Tanend gezag***

Het tanende gezag van de politie zou tot uiting komen in de toegenomen mondigheid (en eventueel verzet) tegen politieagenten. Meerdere respondenten verklaren dit door te wijzen op veranderingen die zichtbaar zijn in de samenleving. Circa dertig jaar geleden was er überhaupt meer ontzag voor overheidsfunctionarissen. Het doen van aangifte tegen een politieambtenaar kwam toen zelden voor. Tegenwoordig zijn aangiften

en klachten tegen agenten geen zeldzaam verschijnsel meer, zoals ook de dossierstudie toont.

Verklaringen voor het tanende gezag zouden volgens respondenten ook gelegen zijn in de politieorganisatie zelf. Er werd gewezen op de tekorten die er binnen de organisatie zijn wat betreft de omgang met meldingen van burgers. Het geven van vertrouwen aan burgers dat zij anoniem kunnen melden en dat er actie wordt ondernomen na een melding, blijkt zeer lastig. Bijzonder was hoe meerdere respondenten een verklaring voor het tanende gezag zochten in een oude publiciteitscampagne van de politie. De campagne met de slogan ‘De politie is je beste vriend’ had gezorgd voor een te zacht-aardig imago en had de gezagspositie aangetast.²⁰ Diverse respondenten waren voorstander van een ferme manier van optreden. Burgers moesten respect tonen voor de politie. Het was te relateren aan het teruggrijpen op de machts- en geweldspositie. Het straffen voor gedrag middels een bekeuring (par. 2.2.4) en het toepassen van geweld (par. 2.2.8) kan ermee in verband worden gebracht. Een respondent uit het basisteam vermoedde dat het terugwinnen van respect zelfs een van de belangrijkste redenen voor TOH was:

- I: *Als we nou terugblikken, wat is dan volgens jou ... de kern van de achterliggende oorzaken van de gedragingen die we hebben beschreven? ... Waarom wordt iemand gefouilleerd? Waarom wordt er veel geweld gebruikt? ...*
- R: *[Uit] praktisch oogpunt. Uiteindelijk komt het allemaal neer, op het overschrijden van de Brancherichtlijn na, op het terugwinnen van respect voor de politie. Denk ik.*
- I: *Ja?*
- R: *We zijn bezig met het ... afkomen van de Nederlandse lapper-de-poepie politie. (respondent basisteam)*

20 Van den Brink en zijn medeauteurs (2015, p. 80-81) tonen dat agenten een toegenomen mondigheid van burgers ervaren, soms last hebben van een negatief imago en de jarenlange focus op behulpzaam optreden bekritisieren (niet corrigeren, maar het gesprek aangaan – de politie als beste vriend). Dat het niet vaststaat of er daadwerkelijk sprake is van tanend politieel gezag blijkt uit het onderzoek van Scholtens, Helsloot en Helsloot (2019). Zij laten zien dat agenten op straat door veruit de meeste burgers worden gehoorzaamd.

4. Slotbeschouwing

In de voorgaande hoofdstukken is getoond hoe politieagenten regels kunnen overtreden om makkelijker, sneller of doeltreffender op te treden. In ieder geval op de korte termijn. In het bijzonder is inzicht gegeven in het zogenoemde taakgerelateerd ongeoorloofd handelen (TOH), omschreven als het overtreden van regels en formele afspraken met het oogmerk te handelen op een manier die ten goede komt aan de politiele taakuitvoering. Het is een type schending waarbij persoonlijk gewin geen of in ieder geval niet de voornaamste drijfveer is. Er is beschreven welke vormen van TOH er in de Nederlandse politiepraktijk voorkomen en welke belangrijke verklaringen ervoor bestaan. De beschrijving is gebaseerd op onderzoek binnen een Nederlandse regionale eenheid en hoofdzakelijk gericht op de basispolitiezorg. In dit onderzoek zijn klachten en interne onderzoeken bestudeerd, zijn agenten geobserveerd bij het uitvoeren van hun werkzaamheden, en zijn interviews gehouden met politieagenten van verschillende basisteams, teamchefs, interne onderzoekers, klachtbehandelaars, een parquetele secretaris en een hoofdofficier van justitie. De publicatie is bedoeld om het nadenken en spreken over integriteit en professionaliteit binnen politieteamen en in het politieonderwijs te ondersteunen. Reflecteren op de uitvoeringspraktijk is waardevol voor de verbetering van het politievak (Van Eeuwijk, 2015).

4.1 Vormen

Diverse gevallen van TOH zijn in het onderzoek in beeld gebracht. Vooral de interviews gaven zicht op vormen van TOH, hoewel aanvankelijk werd verwacht dat interne onderzoeken en klachten hierover juist de meeste informatie zouden verschaffen. Slechts in een relatief bescheiden aantal interne onderzoeken en klachten waren sterke signalen voor TOH te herkennen of was TOH overtuigend aan de orde. De vormen van TOH konden worden onderverdeeld in zestien categorieën. De categorieën hebben betrekking op de inzet van bevoegdheden, de omgang met interne regels en protocollen, maar betreffen ook handelingen die strijdig zijn met het strafrecht. De vormen van TOH die zijn onderverdeeld in de categorieën lopen uiteen van het sturen in aangiften, het verrichten van doorzoeken op gebrekkige juridische gronden, onrechtmatige geweldstoepassing tot het afwijken van de procedure bij een inbeslagneming en het onrechtmatig gebruik van handboeien. Een overzicht van de categorieën en vormen is weergegeven in paragraaf 2.2.

4.1.1 *Hoofdlijnen*

Er waren meerdere overkoepelende patronen te herkennen in de vormen van TOH, aangeduid als hoofdlijnen. De hoofdlijnen spelen vaak, hoewel niet altijd, een rol in situaties waarbij sprake is van TOH. In het bijzonder konden de volgende vijf hoofdlijnen worden onderscheiden:

- Toegewijd en overdadig handelen
Politieambtenaren blijken soms bovenmatig vasthoudend en gedreven te kunnen zijn tijdens een optreden. Er wordt doorgepakt of met urgentie gehandeld, terwijl dit niet passend lijkt in de gegeven situatie.
- Niet handelen en informeel afhandelen
In sommige gevallen verplicht wet- en regelgeving politieagenten om op een specifieke manier te handelen. Het bleek echter dat ondanks deze verplichting soms werd verzuimd om een bepaalde handeling te verrichten of dat er op een alternatieve manier werd opgetreden.
- Oneigenlijk gebruik van bevoegdheden en middelen
Een bevoegdheid mag alleen worden gebruikt voor het doel waarvoor de wetgever de bevoegdheid heeft opgesteld. Een schending van dit beginsel staat bekend als *détournement de pouvoir* (Kronenberg & De Wilde, 2015). Het bleek dat agenten hun bevoegdheden kunnen inzetten op manieren die op gespannen voet staan met dit beginsel. In meer algemene zin bleek ook dat agenten middelen gebruiken op manieren waarvoor ze niet bedoeld zijn (vooral omtrent het werken met registratiesystemen).
- Selectief optreden
Het idee te maken te hebben met een overlastgever of crimineel staat centraal in deze hoofdlijn. Selectief optreden neigde soms naar etnisch profileren, maar naast afkomst werd er ook op andere criteria geselecteerd (voertuig, kleding, houding, etc.). Veelal gaat het om handelingen in een juridisch schemergebied.
- Verbale en schriftelijke beïnvloeding
Bij sommige vormen van TOH gaat het om subtiele vormen van beïnvloeding, maar ook het expliciet sturen op een bepaalde uitkomst kan voorkomen. Het heeft betrekking op verbale communicatie, maar ook op schriftelijke verslaglegging.

4.2 *Verklaringen*

Verklaringen voor TOH zijn gelegen op drie niveaus: het individu, de organisatie en de omgeving. Er is een selectie van factoren beschreven die een belangrijke rol spelen bij het verklaren van TOH. Het zijn factoren die de aard van TOH verduidelijken, (mede) ten grondslag liggen aan een veelvoud aan schendingen en die door de organisatie kunnen worden beïnvloed. De selectie is niet uitputtend, maar de factoren lijken een wezenlijke bijdrage te leveren aan TOH en zijn illustratief voor de genoemde niveaus. Hieronder volgt een korte terugblik op de beschreven bevindingen.

4.2.1 *Besluitvorming*

Een wezenlijke factor bij het verklaren van TOH is gelegen in de manier waarop agenten besluiten nemen. Twee aspecten verdienen daarbij in het bijzonder de aandacht: de wijze waarop een politieambtenaar een situatie interpreteert (het beeld dat van een gebeurtenis wordt gevormd) en het rationaliseren of rechtvaardigen van een overtreding. TOH blijkt zeer contextafhankelijk en heeft vaak te maken met het vinden van een praktische oplossing voor een situatie. Het hangt in belangrijke mate af van de omstandigheden of er een regel wordt overtreden. TOH is dan ook vaak reactief en zelden gepland. Het interpreteren van een situatie raakt aan het rationaliseren van een schending. Het handelen wordt dan goedgepraat om de vervelende gevoelens die ermee gepaard gaan (schuldgevoelens e.d.) weg te nemen en de eigen reputatie hoog te houden. Er zijn signalen dat het rationaliseren van schendingen relatief veel voor zou komen onder politieambtenaren. Ook in de wetenschappelijke literatuur wordt gewezen op de rol van het rationaliseren van schendingen binnen de politie (Goldschmidt & Anonymous, 2008; Punch, 2009). Het gevaar van het afglijden in zware vormen van regelovertreding wordt ermee in verband gebracht (Sherman, 1982).

4.2.2 *Kennis en vaardigheden*

Ervaring, kennis van wet- en regelgeving en sociale vaardigheden konden worden gerelateerd aan TOH. Het opdoen van ervaring gaat vaak samen met een meer genuanceerde kijk op situaties en het doel van het optreden. De letter van de wet staat niet altijd meer op de voorgrond. Vermoedelijk leert men door de jaren heen ook welke vormen van regelovertreding nog binnen de organisatie kunnen worden verantwoord en hoe dit moet worden gedaan. Met ervaring neemt ook de kennis over de doelgroep toe en weet men welke manieren van optreden effectief zijn. Kennis van wet- en regelgeving blijkt cruciaal om gevallen van TOH te voorkomen. Diverse keren kwam TOH voort uit het onvoldoende bekend zijn met de geldende wetten en regels. De veelheid en complexiteit van wet- en regelgeving en nascholing waren hier onder andere mee verbonden. Sociale vaardigheden bleken nodig om treffend te kunnen de-escaleren en niet terug te grijpen op de machtspositie en/of geweldsmiddelen.

4.2.3 *Leiderschap*

Zichtbaar voorbeeldgedrag, disciplineren en communiceren over belangrijke waarden en normen zijn middelen voor leidinggevend en om regelnaleving binnen de politieorganisatie aan te moedigen. Leidinggevend blijkt echter niet altijd het goede voorbeeld te geven en kunnen zelf ook handelen op manieren die zijn aan te duiden als TOH. Ook op operationeel vlak zijn zij niet per definitie een rolmodel. Aan operationeel leiderschap wordt nog niet altijd goed invulling gegeven. Een belangrijke factor in relatie tot TOH is de manier waarop leidinggevend omgaan met schendingen en agenten duidelijkheid bieden over welke gedragingen (manieren van optreden) ge-

wenst en ongewenst zijn. In combinatie met het geven van meer professionele ruimte en het stimuleren van het leerproces van medewerkers, lijken leidinggevendenden vooral te neigen naar een coulante omgang met regelovertreding. Een schending wordt geaccepteerd mits deze niet te flagrant is, de betreffende politieagent transparant is over het handelen en dit kan verantwoorden. Het aanspreken van agenten op ongewenste handelingen bleek voor leidinggevendenden ook niet altijd even eenvoudig en werd niet altijd gedaan. Het ging onder meer om het vinden van een balans tussen autoritair leiderschap en bestraffen, en het zijn van een leidinggevende die door medewerkers wordt benaderd om dilemma's te bespreken en integriteitskwesaties te melden. Hoewel een genuanceerde kijk op regelovertreding en professionele ontwikkeling zeer waardevol is, en zelfs prijzenswaardig, bestaat er een risico dat de kaders voor het handelen daardoor vervagen. Het uitgangspunt dat het handelen moet kunnen worden verantwoord biedt relatief weinig houvast en is beperkt begrenzend. Het verband met het rationaliseren van regelovertreding dringt zich eveneens op. Het loont voor politieambtenaren om schendingen (achteraf) te rechtvaardigen.

4.2.4 *Maatschappelijke ontwikkelingen*

Het verlangen in de samenleving naar (meer) veiligheid kan schuren met wet- en regelgeving. Burgers, bestuurders en media kunnen onder andere druk uitoefenen op de politie om criminaliteit en overlast aan te pakken. De perceptie van politieambtenaren van de wensen van burgers is van invloed op TOH. De noodzaak kan worden ervaren om op te treden, terwijl de wettelijke grond daarvoor ontbreekt of discutabel is. Leidinggevendenden bleken in hun beoordeling van regelovertreding door medewerkers ook rekening te houden met de belangen van burgers. Wat de samenleving verlangt is veranderlijk en niet eenduidig. Het optreden van de politie was ook niet altijd eenduidig, zoals de bestrijding van drugscriminaliteit toont.

Een tanend politieel gezag werd eveneens geassocieerd met TOH. Door de jaren heen heeft de politie aan gezag ingeboet volgens respondenten. Respect voor de politie moest worden teruggewonnen. Dat werd onder andere gedaan door eerder terug te grijpen op de machts- en geweldspositie. Het afgenomen gezag zou naast algemene ontwikkelingen in de samenleving ook het gevolg zijn van gebreken binnen de organisatie. De manier waarop de politie werkte gaf burgers niet altijd genoeg vertrouwen (omgang met meldingen e.d.), en de politie had via een oude publiciteitscampagne voor zichzelf een zachtaardig imago gecreëerd.

4.3 *Reflectie en aanbevelingen*

Hoe kunnen de onderzoeksbevindingen worden geïnterpreteerd en wat kan de politie ermee? Het is weinig aannemelijk dat de vormen van TOH die zijn gevonden unieke verschijnselen zijn binnen een enkele regionale eenheid. De basispolitiesorg is overal min of meer hetzelfde georganiseerd en TOH heeft vaak betrekking op basale be-

voegdheden. De kans is dus groot dat de beschreven vormen van TOH, maar wellicht ook andersoortige vormen, ook binnen andere regionale eenheden voorkomen.

De situaties waarin moet worden gehandeld, de achterliggende intenties, de ogenschijnlijk vaak bescheiden ernst en het benadrukken van een leerproces, leiden veelal tot een milde en begripvolle beoordeling van TOH, in ieder geval binnen de politieorganisatie. Dat is navolgbaar. Het politiewerk is niet vrij van dilemma's. Het opzoeken van grenzen en het soms overschrijden daarvan kan waarschijnlijk soms niet anders. Werken volgens het boekje zal niet altijd leiden tot een bevredigende uitkomst, zowel praktisch als ethisch. Dat kan ook iets zeggen over de inhoud van bepaalde regels en protocollen. 'Grijs' kunnen denken en handelen zal dan vermoedelijk ook noodzakelijk zijn om het politievak op een gedegen manier uit te oefenen. Dat is soms wrang, want wetten, regels en protocollen zijn niet zonder functie. TOH kan negatieve consequenties hebben en in uiterste gevallen resulteren in ernstig persoonlijk leed, vormverzuim dat door de rechter wordt gesanctioneerd en verontwaardiging in de samenleving. Het vertrouwen van burgers in de politie kan erdoor worden aangetast. De politie moet daarom iets met het gegeven dat agenten handelen op manieren die als TOH zijn aan te duiden.

Zoals beschreven heeft deze publicatie als doel om de bewustwording over TOH bij aankomende en ervaren politieambtenaren te vergroten en hen te ondersteunen bij het komen tot een groter handelingsrepertoire. Begrijpen welke handelingen gewenst en ongewenst zijn, gecombineerd met het reflecteren op gedegen manieren van optreden en welke keuzes daarin gemaakt kunnen worden, draagt bij aan een professionele uitoefening van het politievak. Aangemoedigd wordt om de bevindingen uit deze publicatie te gebruiken in het onderwijs en te bespreken binnen basisteams. De categorisering van vormen, de casussen en de hoofdlijnen lijken daarvoor een passend uitgangspunt. Het geven van inzicht in de eventuele neiging om een schending te rationaliseren kan een kritische houding versterken. Ook voor dit thema geldt dat het leerzaam kan zijn om er in groepsverband op te reflecteren. De relatie met de professionele ruimte van agenten, integriteit en dilemma's in het politievak, zal bij dit alles voldoende aandacht moeten krijgen.

Naast het creëren van bewustwordingen over TOH binnen de organisatie kan er gezien de factoren die bijdragen aan TOH in ieder geval nog worden gewezen op twee aanvullende aandachtspunten. Ten eerste is het verstandig om te investeren in de kennis en vaardigheden van politieambtenaren. Gebrekkige kennis van wet- en regelgeving lag aan diverse gevallen van TOH ten grondslag. Dat de politie nieuwe initiatieven ontplooit waarmee deze kennis wordt verhoogd en geborgd, zoals het Kwaliteitssysteem Vakbekwaamheid (Politie, 2018), is wat dat betreft een positieve ontwikkeling. Het toetsen van het kennisniveau is belangrijk. Dit brengt met zich mee dat politieagenten voldoende gefaciliteerd worden in hun nascholing, in tijd, in middelen, maar ook in begeleiding. Het trainen van sociale vaardigheden, of meer in het bijzonder manieren om de-escalerend op te treden, kan eveneens waardevol blijken om gevallen van TOH te voorkomen. Ten tweede blijkt dat het geven van professionele ruimte aan politieambtenaren verlangt dat er helderheid is over de kaders waarbinnen moet worden ge-

handeld. Deze kaders kunnen enerzijds verduidelijkt worden door het gezamenlijk reflecteren op de beroepspraktijk, bewustwording te creëren over TOH en het vergroten van de kennis van wet- en regelgeving. Anderzijds hebben leidinggevers hierin een belangrijke rol. Zij vervullen een voorbeeldfunctie, maar moeten ook expliciet duidelijk maken waar grenzen liggen. Is de boodschap enkel dat goed vakmanschap inhoudt dat het handelen op een overtuigende manier kan worden verantwoord, dan bestaat het risico dat dit medewerkers te weinig houvast biedt. Leidinggevers zullen helder en voldoende richtinggevend moeten communiceren over professionaliteit en integriteit, en doen er goed aan medewerkers aan te moedigen om dilemma's tijdig bespreekbaar te maken.

Literatuur

Anand, V., Ashforth, B.E. & Joshi, M. (2004). Business as usual: The acceptance and perpetuation of corruption in organizations. *Academy of Management Executive*, 18(2), 39-53.

Ashforth, B.E. & Anand, V. (2003). The normalization of corruption in organizations. *Research in Organizational Behavior*, 25, 1-52. doi:10.1016/S0191-3085(03)25001-2.

Ashton, M.C. & Lee, K. (2008). The HEXACO model of personality structure and the importance of the H factor. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(5), 1952-1962. doi:10.1111/j.1751-9004.2008.00134.x.

Boutellier, H. (2013). *The improvising society: Social order in a boundless world*. Den Haag: Eleven.

Brown, D. (1998). The royal commission into the NSW police service: Process corruption and the limits of judicial reflexivity. *Current Issues in Criminal Justice*, 9(3), 228-240.

Crank, J.P. & Caldero, M.A. (2000). *Police ethics: The corruption of noble cause*. Cincinnati, OH: Anderson.

De Blouw, H. (2009). Voorbij het Van der Steen tijdperk? 10 vragen bij 'straffen voor gedrag'. In R. Berkhout (red.), *Bejegenen bij handhaving* (p. 8-29). Apeldoorn: Politie-academie.

De Nationale ombudsman (2009). *Rapport* (nr. 2009/224). Geraadpleegd van https://www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/20090224__2007.06193.pdf.

Delattre, E.J. (2011). *Character and cops: Ethics in policing* (6e druk). Washington, DC: AEI Press.

Eitle, D., D'Alessio, S.J. & Stolzenberg, L. (2014). The effect of organizational and environmental factors on police misconduct. *Police Quarterly*, 17(2), 103-126. doi:10.1177/1098611114522042.

Gerechtshof Arnhem (1 februari 2005). *ECLI:NL:GHARN:2005:AS5050*. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHARN:2005:AS5050>.

Goldschmidt, J. & Anonymous (2008). The necessity of dishonesty: Police deviance, 'making the case', and the public good. *Policing and Society*, 18(2), 113-135. doi:10.1080/10439460802008637.

Hoge Raad (1 november 2016). *ECLI:NL:HR:2016:2454*. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2016:2454>.

Inspectie Veiligheid en Justitie (2014). *Parate kennis bevoegdheden politie* (nr. 83553). Geraadpleegd van <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2015/03/25/parate-kennis-bevoegdheden-politie>.

Kamerstukken II, 32 468, C (8 november 2011). Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32468-C.html>.

Klockars, C.B. (1980). The Dirty Harry problem. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 452(1), 33-47. doi:10.1177/000271628045200104.

Kop, N. & Euwema, M.C. (2001). Occupational stress and the use of force by Dutch police officers. *Criminal Justice and Behavior*, 28(5), 631-652.

Kort, J., Fedorova, M.I. & Terpstra, J.B. (2014). *Politie mensen over het strafrecht*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap; Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Kronenberg, M.J. & De Wilde, B. (2015). *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht* (6e druk). Deventer: Wolters Kluwer.

Landman, W. & Kleijer-Kool, L. (2016). *Boeven vangen: Een onderzoek naar proactief politieoptreden*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap; Amersfoort: Twynstra Gudde.

Lasthuizen, K. (2008). *Leading to integrity: Empirical research into the effects of leadership on ethics and integrity* (dissertatie). Geraadpleegd van <http://hdl.handle.net/1871/12872>.

Lasthuizen, K. & Paanakker, H. (2016). Combatting workplace aggression in detainee transport: the Dutch case. *International Journal of Public Sector Management*, 29(1), 11-29. doi:10.1108/ijpsm-06-2015-0113.

Martinko, M.J., Gundlach, M.J. & Douglas, S.C. (2002). Toward an integrative theory of counterproductive workplace behavior: A causal reasoning perspective. *International Journal of Selection and Assessment*, 10(1-2), 36-50. doi:10.1111/1468-2389.00192.

Mevis, P.A.M. (2009). *Capita strafrecht: Een thematische inleiding* (6e druk). Nijmegen: Ars Aequi Libri.

Ministerie van Justitie en Veiligheid (2017). *Voortgangsbericht HRM* (bijlage 828217 bij *Kamerstukken II*, 29 628, 754). Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-828217>.

Nelen, H. & Kolthoff, E. (2017). *Schaduwen over de rechtshandhaving: Georganiseerde criminaliteit en integriteitsschendingen van functionarissen in de rechtshandhaving*. Den Haag: Boom criminologie.

Noyon, L. & Trapman, L. (2017). *Het boekje te buiten?* Geraadpleegd van <http://weblogs.arsaequi.nl/redactioneel/2017/02/08/het-boekje-te-buiten/>.

Openbaar Ministerie (2016). *Feitenboekje: Lijst van feiten betreffende misdrijven, overtredingen en muldergedragingen* (uitgave januari 2016). Utrecht: Openbaar Ministerie. Geraadpleegd van https://www.om.nl/publish/pages/47829/om_feitenboekje_2016_web.pdf.

Openbaar Ministerie (z.d.-a). *Alcohol, drugs en medicijnen*. Geraadpleegd van <https://www.om.nl/onderwerpen/verkeer/handhaving-verkeer/alcohol-drugs/>.

Openbaar Ministerie (z.d.-b). *Richtlijn voor strafvordering Opiumwet, harddrugs* (2015R018). Geraadpleegd van <https://www.om.nl/onderwerpen/drugs/@88253/richtlijn-25/>.

Openbaar Ministerie (z.d.-c). *Richtlijn voor strafvordering Opiumwet, softdrugs* (2016R007). Geraadpleegd van <https://www.om.nl/onderwerpen/drugs/@94548/richtlijn-e/>

Overheid.nl (z.d.). *Regeling aanstellingseisen politie 2002*. Geraadpleegd van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0014138/2013-01-01>.

Paoline, E.A., Terrill, W. & Rossler, M.T. (2015). Higher education, college degree major, and police occupational attitudes. *Journal of Criminal Justice Education*, 26(1), 49-73. doi:10.1080/10511253.2014.923010.

Politie (2012). *Realisatieplan Nationale Politie* (versie 3, bijlage 198146 bij *Kamerstukken II*, 29 628, 346). Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-198146>.

Politie (2014). *Brancherichtlijn Verkeer Politie 2014*. Ongepubliceerd intern document. Geraadpleegd van <https://www.ifv.nl/kennisplein/Documents/20140101-Politie-Brancherichtlijn-optische-en-geluidssignalen-Politie.pdf>.

Politie (2015). *Plan voor de herijking van de realisatie Nationale Politie* (bijlage 574192 bij Kamerstukken II, 29 628, 554). Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-574192>.

Politie (2017a). *Beroepscode politie* (3e druk). Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2018/beroepscode-politie-8-jan-2017.pdf>.

Politie (2017b). *Stijgende trend overlast personen met verward gedrag*. Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/nieuws/2017/februari/20/00-stijgende-trend-overlast-persone-n-met-verward-gedrag.html>.

Politie (2018). *Jaarverantwoording politie 2017*. Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/jaarverslag/2017/jaarverantwoording-2017.pdf>.

Politie (z.d.-a). *Bevoegdheden politie*. Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/themas/bevoegdheden-politie.html>.

Politie (z.d.-b). *Ondernemers*. Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/themas/ondernemers.html>.

Punch, M. (2009). *Police corruption: Deviance, accountability and reform in policing*. Cullompton, Verenigd Koninkrijk: Willan.

Reijntjes, J.M. (2017). *Minkenhof's Nederlandse strafvordering* (12e druk). Deventer: Wolters Kluwer.

Scholtens, A., Helsloot, M. & Helsloot, I. (2019). *Politiestraatgezag en (on)gehoorzaam burgergedrag*. Den Haag: Politie & Wetenschap; Renswoude: Crisislab.

Sherman, L. (1982). Learning police ethics. *Criminal Justice Ethics*, 1(1), 10-19. doi:10.1080/0731129X.1982.9991690.

Smit, A., Slagmolen, N. & Brepoels, M. (2015). *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie.

Staatscourant (27 februari 2013). *Aanwijzing verkeersongevallen* (nr. 4861). Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2013-4861.html>.

Terpstra, J. & Van der Vijver, K. (2005). De veiligheid in Nederland: Het onveiligheidscomplex. In M. Arentsen & W. Trommel (red.), *Moderniteit en overheidsbeleid: Hardnekkige beleidsproblemen en hun oorzaken* (p. 133-153). Bussum: Coutinho.

Treviño, L.K., Hartman, L.P. & Brown, M. (2000). Moral person and moral manager: How executives develop a reputation for ethical leadership. *California Management Review*, 42(4), 128-142.

Van den Brink, G., Hendriks, W., Van Hulst, M., Maalsté, N. & Mali, B. (2015). *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen*. Den Haag: Boom criminologie.

Van Eeuwijk, B. (2015). *Blauw Vakmanschap: Visie, methode en samenhang* (3e druk). Apeldoorn: Politieacademie.

Van Halderen, R.C. (2016). De wereld van de wetenschapper en de wereld van de praktijk: Utilitaire overpeinzingen en een onderzoek naar regelovertreding door politieambtenaren. *Proces*, (95)3, 43-46. doi:10.5553/PROCES/016500762016095006005.

Van Halderen, R.C. (2019). *Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen: Een verkennend onderzoek binnen de Nederlandse politie* (dissertatie). Enschede: Ipskamp Printing.

Van Halderen, R.C. & Kolthoff, E.W. (2017). Noble cause corruption revisited: Toward a structured research approach. *Public Integrity*, 19(3), 274-294. doi:10.1080/10999922.2016.1230689.

Van Halderen, R.C. & Lasthuizen, K. (2013). Creatief gebruik van bevoegdheden: Een explorerend onderzoek binnen de Nederlandse politie. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 12(1), 16-36.

Wood, J.R.T. (1997). *Royal commission into the New South Wales police service, final report, Volume 1: Corruption*. Sydney, Australië: The Government of the State of New South Wales.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. em. dr. H.G. van de Bunt Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politie, Eenheid Midden-Nederland
	mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie en Veiligheid
	dr. P.P.H.M. Klerks Raadadviseur Parket-Generaal, Openbaar Ministerie
	prof. em. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
	drs. M.H.M. van Tankeren Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieonderwijsraad Koninginnegracht 62 2514 AG Den Haag
	Postbus 25842 2502 HV Den Haag www.politeienwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. ***Criminaliteit in de virtuele ruimte***
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. ***Cameratoezicht. Goed bekeken?***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. ***De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)***
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. ***De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage
van projecten aan diefstalbestrijding***
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. ***Cameratoezicht. De menselijke factor***
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. ***Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de
shortlistmethodiek***
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. ***Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak***
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. ***Richtlijnen auditieve confrontatie***
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders,
TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/
NFI, Den Haag, 2005
9. ***Niet verschijnen***

10. ***De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg***
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. ***Inzoomen en uitzoomen op Zaandam***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006
12. ***Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking***
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. ***Cold cases – een hot issue***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. ***Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?***
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. ***Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces***
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. ***Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie***
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. ***Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden***
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. ***Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken***
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. ***Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren***
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. ***Solosurveillance. Kosten en baten***
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009

21. ***Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners***
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. ***Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekb beschrijving***
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. ***Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader***
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. ***Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept***
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
25. ***Rellen om te reellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders***
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. ***Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren***
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. ***Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering***
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. ***De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer***
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. ***Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland***
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. ***Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk***
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010

30. ***Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten***
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. ***Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief***
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. ***Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet***
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. ***Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie - functionarissen***
H. Solлие, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. ***Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?***
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010
35. ***Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. ***Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)***
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. ***Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg***
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. ***Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren***
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. ***Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole***
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011

40. ***Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering***
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. ***Daders over cameratoezicht***
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. ***Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen***
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. ***De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie***
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/ Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. ***Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg***
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. ***Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek***
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012
46. ***Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten***
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. ***M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing***
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. ***Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen***
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. ***Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus***
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013

50. ***Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen***
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. ***De operationele politiebriefting onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefting***
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. ***De operationele politiebriefting onderzocht (2). Een actie(vervolg) onderzoek om tot een effectievere politiebriefting te komen***
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. ***Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?***
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VDMMP, Houten, 2013
53. ***De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk***
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. ***Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance***
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013
55. ***Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden***
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/ DSPgroep, Amsterdam, 2013
56. ***Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers***
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. ***Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. ***De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk***
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013

59. ***Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw***
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. ***Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie***
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. ***Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld***
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. ***Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'***
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. ***Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers***
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivation, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. ***Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk***
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. ***Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers***
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
66. ***Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken***
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. ***Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. ***Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers***
J. Snippe, M. Sijstra, R. Mennes & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014

69. ***Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten***
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. ***Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld***
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. ***Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam***
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. ***Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. ***Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad***
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. ***De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast***
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. ***De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie***
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. ***Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit***
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
77. ***Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie***
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. ***Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord***
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. ***Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing***
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016

80. ***Verbale leugendetectie-wizards***
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, Maastricht, 2016
81. ***Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken***
M. Goderie, m.m.v. R. Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. ***De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland***
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2017
83. ***Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016
84. ***Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht***
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016
85. ***Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
86. ***De aard van het beestje. Kenmerken en achtergronden van dierenmis-handelaars***
A. van Wijk & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
87. ***Modus operandi van de recherche. De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken***
A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
88. ***Over grenzen in de sport. De rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners***
A. van Wijk, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers, Vrije Universiteit Amsterdam, Bureau Beke, Arnhem, 2017
89. ***Defensiehulp. Legergroene bijstand aan de politie bij handhaving van de rechtsorde***
E. Bervoets, m.m.v. S. Eijgenraam, T. Dijkhuizen & J. van de Werken, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
90. ***Tussen onder en boven. Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland***
J. Snippe, R. Mennes, M. Sijstra & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2017

91. ***Vechten op afspraak. Inzicht in het fenomeen en input voor de ontwikkeling van een politiestrategie***
T. van Ham, L. Scholten, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
92. ***Notoire straten. Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & J. van Zanten, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
93. ***Ondermijning door criminele 'weldoeners'***
M. Bruinsma, R. Ceulen & T. Spapens, m.m.v. C. Deij, Tilburg University, Tilburg/Bureau Bruinsma, Tilburg, 2018
94. ***Kiezen voor politie. Een onderzoek onder mbo-studenten met een migratie - achtergrond in het veiligheidsdomein***
S. de Winter-Koçak, E. Klooster & M. Day, m.m.v. S. Mehlbaum, M. van Vugt & K. Leschonski, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2018
95. ***Doe-het-zelf-surveillance. Een onderzoek naar de werking en effecten van WhatsApp-buurtgroepen***
S. Mehlbaum & R. van Steden, m.m.v. M. van Dijk, Vrije Universiteit Amsterdam, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
96. ***Een klacht is een gratis advies***
G. Jacobs, T. Hak, G. Vanderveen, M. Flory, T. Thuis, S. Valkeman & M. Franken, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2018
97. ***Voortgezet crimineel handelen tijdens detentie: je gaat het pas zien als je het doorhebt***
A. Verwest, W. Buysse, P. van Egmond, D. Hofstra, DSP-groep, Amsterdam, 2019
98. ***Zorg voor kinderen bij aanhouding van ouders; Best practices uit binnen- en buitenland***
J. Reef, N. Ormskerk, Universiteit Leiden, 2019
99. ***Aankoopfraude uit het buitenland***
J. Jansen, S. Westers, S. Twickler, W. Stol, NHL Stenden Hogeschool / Politieacademie